

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I
KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2016./2017.

Marija Ježek

Produženi boravak u školskoj knjižnici

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Jadranka Lasić-Lazić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Produženi boravak.....	5
2.1. Ostali organizacijski modeli	6
2.1.1. Škola s proširenom djelatnošću.....	7
2.1.2. Škola s cjelodnevnom boravkom – cjelodnevna škola	7
2.2. Razlozi uvođenja produženog boravka.....	8
2.2.1. Pedagoški razlozi	9
2.2.2. Socijalni razlozi	10
2.2.3. Zdravstveni (medicinski)	11
2.2.4. Ekonomski	12
2.3. Povijest produženog boravka.....	12
2.4. Organizacija produženog boravka	14
2.4.1. Organizacija prema stalnosti polaska.....	14
2.4.2. Organizacija prema sastavu	15
2.4.3. Organizacija prema osnovnim aktivnostima.....	16
2.5. Sadašnje stanje.....	17
3. Školska knjižnica.....	18
3.1. Osnivanje knjižnice	19
3.1.1. Knjižnična građa	19
3.1.2. Knjižnično osoblje	20
3.1.3. Prostor, oprema za rad i sredstva	21
3.2. Zadaće školske knjižnice	22
3.3. Uloge knjižnice.....	22
3.3.1. Obrazovna uloga	23
3.3.2. Odgojna uloga	24
3.3.3. Kulturna i javna uloga.....	24
3.3.4. Baštinska uloga	25
3.3.5. Informacijska uloga.....	25
3.3.6. Cjeloživotno obrazovanje	26
4. Produženi boravak u školskoj knjižnici	27
4.1. Suradnja u školi	28
4.1.1. Suradnja knjižničara i nastavnika	28

4.1.2. Suradnja knjižničara i stručnih suradnika	29
4.1.3. Suradnja u produženom boravku	30
4.2. Međupredmetne teme	30
4.3. Analize.....	33
4.3.1. PEST analiza	33
4.3.2. SWOT analiza	36
5. Istraživanje	39
5.1. Metodologija i uzorak.....	39
5.2. Ciljevi i istraživačka pitanja	40
5.3. Intervju.....	40
5.4. Rezultati istraživanja	42
5.5. Zaključak istraživanja.....	44
5.6. Model odnosa među kategorijama.....	1
5.7. Primjer utemeljene teorije	47
6. Zaključak	48
7. Literatura	49
Prilog (transkript intervju).....	52

1. Uvod

Struktura društva se uvelike promijenila u usporedbi s prošlim stoljećima. Tome pridonosi razvoj tehnologije, ali i promjene unutar obitelji. Roditelji postaju zaposleniji te se njihov radni dan produžuje. To može postati problem za njihovu djecu ukoliko nemaju osobu koja bi se brinula o njima poslije nastave, posebice ako su u mlađoj školskoj dobi. Samostalan boravak djeteta kod kuće može izazvati mnoge opasnosti te je zbog toga bilo potrebno osmisliti neku vrstu organizirane brige za njih. Zbog tog razloga, kao i zbog želje za razvojem učeničkih sposobnosti i kreativnog stvaranja, osmišljen je produženi boravak u školi. On postoje mjesto gdje se učenici mogu opustiti nakon škole, kao i ponoviti gradivo koje su učili taj dan. Poslije toga mogu neopterećeno otići doma i biti bez obaveza. Velika pomoć u osmišljavanju zanimljivih aktivnosti i projekata, učiteljima-voditeljima produženog boravka može biti školska knjižnica. Ona je sastavni dio školskog obrazovanja te uz razvijanje svojih uloga može utjecati na odgoj i obrazovanje učenika. Potrebno je sagledati sve prednosti moguće suradnje između ova dva važna aspekta škole.

U ovom diplomskom radu prvenstveno će se prikazati definicije produženog boravka od početaka takvog načina rada do današnjih zakona i standarda. Potom će se prikazati razlozi uvođenja produženog boravka, njegova povijest i način organizacije unutar škole. Kratko poglavlje posvećeno je i sadašnjem stanju produženog boravka. Nakon toga, definirat će se školska knjižnica kao i što je potrebno za njezino osnivanje. Za rad knjižnice potrebno je i predstaviti zadaće i uloge. Središnja tema rada je povezivanje produženog boravka i školske knjižnice. U tom dijelu rada, prikazat će se načini suradnje između sudionika odgojno-obrazovnog procesa, a prvenstveno suradnja između knjižničara i učitelja-voditelja produženog boravka te knjižničara i ostalih zaposlenih unutar škole. U nastavku će također biti predstavljene i međupredmetne teme prema kojima knjižničar može osmisliti programe za učenike u produženom boravku te SWOT i PEST analiza mogućnosti organiziranja nekog oblika knjižničarskog programa za njih. Povezano s teorijskom dijelom, provedeno je istraživanje koje se sastojalo od intervjua s knjižničarkom škole koja organizira produženi boravak.

2. Produženi boravak

Program „produženog boravka“ se sve više koristi u obrazovnom sustavu Republike Hrvatske i mnogi osnivači i ravnatelji škola pronalaze financije za njegovu provedbu. Prvenstveno je potrebno definirati pojam u današnjim dokumentima vezanim uz obrazovanje kao i prikazati definicije koje su dosad korištene od različitih autora.

Jedan od dokumenata vezanih uz obrazovanje koji sadrži pojam „produženi boravak“ je Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008). On definira minimalne infrastrukturne, financijske i kadrovske uvjete za ostvarivanje i razvoj djelatnosti i podjednake uvjete za ujednačeni razvoj osnovnog školstva na čitavom području Republike Hrvatske. On se primjenjuje na sve osnovne škole u Republici Hrvatskoj, osim škola koje rade po alternativnome programu.

Prema Standardu(2008) pojam produženi boravak se definira kao organizirani boravak djece u školi nakon redovite, obvezne nastave i školskih aktivnosti, s prehranom. Tu definiciju koristi i Tucman (2011). On je namijenjen učenicima razredne nastave to jest od prvog do četvrtog razreda osnovne škole najčešće nakon redovite prijedodne smjene u školi. S druge strane u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008), produženi boravak nije definiran nego se samo spominje u dijelu vezanom uz organizaciju rada škole u članku 49. U njemu piše da odgojno-obrazovni rad u osnovnoj školi može biti organiziran kao poludnevni ili s produženim boravkom za učenike razredne nastave, a u školama koje rade u jednoj smjeni kao cjelodnevni.

Na internetskim stranicama Agencije za odgoj i obrazovanje se pod dokumentom „Rad u produženom boravku“ autorica Urek i Petljak Jakunić (2010) nalazi objašnjenje da je produženi boravak skrb za dijete tijekom cijelog dana. Ono je jedan od modela kojim se mogu kvalitetno i sustavno riješiti problemi boravka djeteta kod kuće bez roditeljske ili starateljske skrbi, osobito u urbanim sredinama. Nova uloga škole na taj će način biti maksimalno i racionalno iskorištena jer pruža nebrojene mogućnosti djelovanja u svrhu pravilnog razvoja i rasta svakog djeteta u kvalitetnu osobu, korisnu zajednici u kojoj živi.

Jugović u Jugović, Puževski i Marčinko (1967, str. 8) navodi da se pod pojmom „'produženog boravka učenika u školi' razumije škola koja za sve svoje učenike ili samo jedan dio (grupe, odjeljenja) organizira cjelodnevni život i rad prema režimu“. Psihološku osnovu tako organizirane škole čini pravilna izmjena rada i odmora, odnosno napetosti i popuštanja, a pedagoška osnova takve organizacije jedinstven je odgojno-obrazovni proces koji se ostvaruje u organskoj povezanosti raznolikih aktivnosti u nastavi, izvan nastave i u procesu učenja.

Koraj (1985, str. 16) produženi ili cjelodnevni odgojno-obrazovni rad naziva „dnevno zbrinjavanje djece uz odgojno-obrazovni rad u školi. Ukoliko uvjeti rada škole i njezine mogućnosti kao i potrebe učenika i njihovih roditelja, učenici se mogu dnevno zadržati u školi osam do deset sati, najčešće između 8 ujutro i 15 ili 16 sati“. Osim osnovnih ciljeva odgoja i obrazovanja kreiraju se i širi društveni zadaci iz područja društvene brige za djecu kao i pomoć zaposlenoj i preopterećenoj obitelji u odgoju djece. Također, navodi da se u produženom boravku učenici izvan nastave obavljaju one aktivnosti koje bi sami morali izvršavati kod kuće: izrađivanje domaće zadaće i ostalih zadataka, samostalno učenje kao i zajedničko provođenje vremena u igri, šetnji i raznovrsnim aktivnostima.

Vladimir Puževski je jedan od istaknutih školsko-pedagoških znanstvenika i stručnjaka koji je uvelike definirao pojmove produženog boravka i cjelodnevnog boravka odnosno škole. Uz to, počeo je i provoditi program produženog boravka u sklopu Osnovne eksperimentalne škole Jordanovac 50-tih godina 20. stoljeća. On pod produženim boravkom razumije rad grupe učenika heterogenog sastava (iz raznih razreda i odjeljenja) koji u vrijeme izvan nastave borave u školi izvan svog razrednog kolektiva u posebno formiranoj radnoj grupi i u posebnim prostorijama završavaju svoje školske obaveze uz nastavnikovu pomoć (Jugović, Puževski i Marčinko, 1967).

Prema Lovrentjev (2005) sastavnice produženog boravka koje se sastoje od dobro organiziranih odgojnih funkcija su: razvijanje radnih navika učenika, razvijanje higijenskih navika učenika, razvijanje kulture ponašanja, razvijanje sposobnosti komunikacije, razvijanje emocija kao i doživljaj i emocionalna kontrola, razvijanje prosocijalnog ponašanja te osjećaja uspješnosti i nošenja s neuspjehom, razvijanje vlastitih interesa učenika te naposljetku razvijanje ekološki prihvatljivog ponašanja.

2.1. Ostali organizacijski modeli

Osim produženog boravka, postoje još dva organizacijska modela koji omogućuju obogaćivanje rada i djelovanja škole. Ono se provodi sa sadržajima koji su potrebni za djetetov intelektualni i duhovni razvoj, povećanje želje za kulturnim i umjetničkim obogaćivanjem, razvoj kreativnog razmišljanja kao i priprema za daljnji napredak djeteta prema razvijanju kritičkog mišljenja i procesu cjeloživotnog obrazovanja. Svi sadržaji trebaju dovesti do djetetovog lakšeg snalaženja u suvremenim tokovima života. Jedan organizacijski model je škola s proširenom djelatnošću, dok je drugi škola s cjelodnevnom boravkom odnosno cjelodnevna škola.

2.1.1. Škola s proširenom djelatnošću

„Škola s proširenom djelatnošću predstavlja školu koja proširuje svoju djelatnost različitim oblicima pedagoškog djelovanja“ (Tucman, 2011, str. 20). One škole koje koriste ovu mogućnost moraju obratiti posebnu pozornost na organizaciju i rad zbog više smjena. Postoje dvije mogućnosti smjenskog rada. Prvi je ustroj nastave tako da se razredni odjeli izmjenjuju po turnusima. Primjerice u jednom turnusu su „mlađi“ razredi (od 1. do 4. razreda) dok su u drugom „stariji“ (od 5. do 8. razreda) te se oni mijenjaju svaki tjedan. U drugoj mogućnosti su turnusi stalni to jest u jednoj smjeni su stalno mlađi učenici, dok su u drugom stariji. Česta organizacija u školama je da su stariji učenici uvijek prijedpodne dok su mlađi poslijepodne.

Veliki problem osnovnih škola jest nedostatak prostora u kojem bi se nastavne i izvannastavne aktivnosti odvijale bez preklapanja. Idealni slučaj organizacije aktivnosti jest da ne ovise jedna o drugoj u vremenskom i prostornom pogledu. Sastavljači školskih rasporeda najčešće ne mogu pripremiti raspored koji zadovoljava sve uvjete stoga učenici moraju dolaziti na neke aktivnosti izvan svoje redovite smjene. „Za školu s proširenom djelatnošću je da se pojedine aktivnosti odvijaju uvijek u isto vrijeme tijekom školske godine, te da se previđeno vrijeme za odmor i učenje ne remete nikakvim drugim aktivnostima“ (Tucman, 2011, str. 21).

Ukoliko većina učenika živi nedaleko škole i ne ovise o javnom prijevozu, izvannastavna djelatnost je uređena tako da se održava u drugom turnusu više puta tjedno. Učenici tijekom tog vremena nemaju velike obaveze u školi jer je to vrijeme predviđeno za odmor ili odgojno-obrazovni proces. S druge strane, ako veliki dio učenika koristi javni prijevoz prilikom dolaska u školu, nastava se organizira na drugačiji način. Učenici ostaju u školi najčešće jednom tjedno tijekom cijelog dana. Za vrijeme provedeno u školi s proširenom djelatnošću osigurava im se prehrana i odmor te sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima.

2.1.2. Škola s cjelodnevnom boravkom – cjelodnevna škola

„U cjelodnevnoj školi se za razliku od poludnevne može pronaći sve na jednom mjestu: redovitu nastavu, individualni rad, učenje i slobodno vrijeme učenika. Zbog tako bogatog sadržaja cjelodnevna nastava zahtjeva bolje prostorne uvjete, bolje opremljenu školu i nastavničke timove koji su sposobni ispuniti njezinu zadaću u cjelini“ (Tucman, 2011, str. 22). U tome se uvelike razlikuje od produženog boravka jer je u njemu odgojno-obrazovni rad razdvojen na nastavu i druge djelatnosti u suprotnoj smjeni u odnosu na onu u koju učenici idu. U cjelodnevnoj školi svi oblici odgojno-obrazovnog rada su raspoređeni tijekom cijelog

dana. Cjelodnevna škola time postaje najprikladniji model za prikaz unutarnje organizacije škole jer je odgojno-obrazovni rad vrlo razvijen i pedagoški osmišljen. (Vukasović, 1972).

„Cjelodnevna nastava je nastava koja se ostvaruje tijekom dana, u pravilu od 9 do 16 sati za iste učenike, s intervalima izvanškolske i izvannastavne aktivnosti“ prema spomenutom Državnom pedagoškom standardu Republike Hrvatske (2008). Takva vrsta škole je ideal kojemu teže osnivači škola i ravnatelji, no bez velike financijske pomoći lokalnih političkih struktura to se često ne može ostvariti. S druge strane, ukoliko gradovi i županije ne mogu ili ne žele odvajati financijska sredstva, roditelji učenika bi morali podnijeti troškove cjelodnevne škole. Roditelji osjećaju stalno opterećenje kućnog budžeta s troškovima kupnje udžbenika, prijevoza ali i ostalih izdataka potrebnih za redovan rad škole i funkciju odgoja i obrazovanja. U cjelodnevnoj školi taj trošak se još i povećava, primjerice na prehranu te mnogobrojni odustaju od takve ideje na štetu djece.

Koraj (1985) navodi da se integracijom nastave i izvannastavnog učenja prožima učenje i poučavanje s vježbanjem i ponavljanjem. Tu se dovodi do spajanja aktivnosti i organizacije rada, novih sati kao i novog didaktičkog oblikovanja. Usto organizacija osnovnih aktivnosti, a to su nastava, samostalno učenje i slobodno vrijeme, omogućuje međusobno sjedinjavanje igre, rada i učenja. To je bitno jer su igre značajne za razvoj psihičkih i fizičkih funkcija učenika. „Stoga je zadaća učitelja da brine o povoljnim, zdravim i higijenskim uvjetima za igru djece, da predvidi vrijeme za igru, da im nenametljivo preporučuje i usmjerava ih prema onim igrama koje će najviše doprinijeti psihofizičkom razvoju“ (Vučak, 1995, str. 52).

Težnja cjelodnevne škole je da se učenicima nižih razreda tijekom jednom nastavnog dana objedine sve odgojno-obrazovne djelatnosti u jednu cjelinu. Time se nastoji integrirati te samim time i razbiti granice između standardnih dijelova nastavnog dana. Učenici to bolje prihvaćaju jer nemaju točno određeno vrijeme kada moraju učiti, nego se učenje odvija cijelo vrijeme unutar boravka. Upravo to sve rezultira novom kvalitetom nastave kao i novom kvalitetom učenja. Također, još jedan rezultat je i razvijanje različitih sposobnosti učenika, od kojih se ističe jedna od najbitnijih, a to je cjeloživotno učenje.

2.2. Razlozi uvođenja produženog boravka

Postoje mnogobrojni razlozi zbog kojih se radni dan škole produžio, a samim time se i omogućilo stvaranje produženog boravka u školama. „U produženom boravku učenici izvan nastave obavljaju ove aktivnosti koje bi sami morali izvršavati kod kuće: izrađuju domaće zadaće i ostale zadatke, samostalno uče, zajednički provode dio slobodnog vremena u igri,

šetnji i raznovrsnim aktivnostima, dobivaju dva do tri obroka dnevno“ (Koraj, 1985, str. 15.) te je potrebno navesti nekoliko razloga za produživanje radnog dana.

Mnogi autori poput V. Puževskog (1968), Z. Koraja (1985), B. Jugović (1967) i ostalih navode razloge produživanja radnog dana, uvođenje produženog boravka, kao i potrebu organizacije ne samo nastavnog rada, nego i raznovrsnih aktivnosti učenika u školi. Svrha organiziranja je omogućivanje da odgojna funkcija nastavnika i škole dođe do većeg izražaja. Najčešći razlozi koji autori koriste u pedagoškoj literaturi za produženje radnog dana učenika supedagoški, socijalni, zdravstveni (medicinski) i ekonomski.

2.2.1. Pedagoški razlozi

Procesi odgoja i obrazovanja se ne odvijaju samo za vrijeme nastave nego i tijekom svih slobodnih aktivnosti to jest i u izvannastavnoj i izvanškolskoj djelatnosti. Zbog ponekad pretjeranog rasporeda i nastavnog plana učenici moraju ostati duže u školi. Katkad je slučaj i da su izvannastavne aktivnosti u drugoj smjeni i učenici bi imali dvostruki put u školu i prema kući. To je osobito teško za učenike – putnike koji se mogu osjećati isključenima jer ne sudjeluju u poboljšanju rada škole. S druge strane učenici koji žive dalje od škole, ali se ne smatraju putnicima imaju dvostruki put do svojeg doma. Vrijeme koje bi provodili na putu mogu puno bolje iskoristiti ukoliko bi mogli imati produženi boravak.

Razvoj tehnologije omogućuje dostupnost novim metodama i oblicima rada kao i novu organizaciju procesa učenja. Povećanjem gradiva i aktivnosti koje učenik želi pohađati mogu dovesti do nedostatka vremena za praćenje nastave te gubitak koncentracije. Zbog toga kod kuće mora učiti i vježbati gradivo, sa ili bez potpore i nadzora roditelja ili staratelja. U produženom boravku, učenik može vježbati i učiti gradivo bez pritiska, može se odmoriti kada želi, a cijeli dan mu je smisleno povezan. Vrijeme učenja nije striktno navedeno te se može modificirati i oblikovati kako učenik želi. Još jedna prednost produženog boravka je i prisutnost učitelja – mentora koji može učeniku objasniti gradivo na licu mjesta to jest kada se učenik susretne s njim i kada aktivno razmišlja o problemima. Nema prekida učenikovog toka misli i on uz učiteljevu pomoć dolazi do rješenja.

Učenje kroz igru, pogotovo u nižim razredima osnovne škole, je idealan način rada kroz koju učenici mogu uvidjeti da učenje ne bi trebao biti problem. Taj način rada se najviše može koristiti u produženom boravku jer učenici imaju svoje slobodno vrijeme, to jest vrijeme kada učeniku nije ništa određeno rasporedom. Oni bi trebali imati vrijeme za igru, sportske aktivnosti, dramske i literarne aktivnosti kao i mnogo drugih i ostalih zanimljivosti s kojima se učenici mogu zabaviti prilikom odmora od učenja i pisanja zadaća. Sudjelujući u

tim aktivnostima, učenici mogu razvijati svoje individualne sposobnosti kao i otkriti što bi željeli raditi u daljnjem životu i otkriti nove hobije i zanimljivosti.

Za pravilnu profesionalnu orijentaciju produženi boravak pruža velike mogućnosti. „U raznovrsnim grupama slobodnih aktivnosti i izvanškolskim posjetima mogu se otkriti, usmjeriti i razviti pojedinačne nadarenosti, sklonosti i interesi“ (Jugović, Puževski i Marčinko, 1967, str. 10) polaznika produženog boravka. Pomoć učiteljima – mentorima u tom segmentu mogu pomoći roditelji. Suradnja roditelja i prijatelja škole s organizatorima produženog boravka može voditi do mnogih predavanja i radionica o zanimljivim temama. Primjerice, zainteresirani roditelji mogu pričati o svojem radnom mjestu, zanimljivim hobijima ili o povijesti kraja u kojem se škola nalazi. Znači, roditelji mogu biti direktni pomagači, ali i sudjelovati na savjetovanjima o aktualnim i perspektivnim zadacima škole.

2.2.2. Socijalni razlozi

Proces razvoja društva kao i financijske prilike uvelike su promijenile strukturu obitelji u svijetu, ali i u našoj državi. U prošlosti, žene i majke su ostajale kod kuće i odgajale i brinule se za djecu. Tijekom današnjeg vremena, rijetko koja obitelj si može priuštiti da samo otac financira obitelj te i majke moraju raditi ukoliko žele osigurati financijsku sigurnost obitelji. I dok je ekonomska i financijska snaga obitelji ojačana, ona mnogo važnija, odgojna je popustila. Djeca imaju manje roditeljskog nadzora i više su prepušteni sami sebi. Mnogi čimbenici mogu negativno utjecati na njihovu pažnju poput lošeg društva, televizije, videoigara, interneta i sličnog.

Jedan od najlakših i najefikasnijih rješenja ovog problema bi bio uvođenje produženog boravka. Učenici, pogotovo učenici prvih i drugih razreda bi imali svoj prostor u kojem bi bili pod kontrolom poznatih osoba, svojih učitelja. Svoje vrijeme bi korisnije proveli koristeći sadržaje koji ih mogu razviti kao ličnosti i potaknuti obrazovanje i stvaranje kritičkog mišljenja. Duži zajednički boravak učenika i učitelja utječe na oblikovanje učenikovog karaktera, te na poticanje i razvijanje što humanijih međuljudskih odnosa (Tucman, 2011). No, namjera produženog boravka ne smije biti odgojnog zadatka roditeljima nego potaknuti suradnju škole i učenikovog doma. Potrebno je zainteresirati roditelje za zbivanja u školi i njihovo podupiranje škole i ostvarivanje odgojnih i obrazovanih obaveza škole.

Osim brige za učenike, još jedan razlog za uvođenje produženog boravka su i djeca iz financijski slabijih i odgojno zapuštenijih obitelji. Mnogi od tih roditelja imaju nisku obrazovnu i kulturnu razinu, neodgovornost, ali i nedovoljno moralne zrelosti. Iskustva prosvjetnih djelatnika su da takva djeca teže savladavaju gradivo i napreduju u školi. Najveći

razlog je nedostatak kućnog odgoja i poticaja za savladavanje osnovnih zadaća. No, „škola ne smije imati glas kao skupljalište za djecu iz odgojno zapuštene sredine i učenici ne smiju biti na neki način diskriminirani iz društva“ (Jugović, Puževski i Marčinko, 1967, str. 11). Ukoliko su učenici diskriminirani ili se osjećaju odbačenima zbog nekog razloga, počeli bi odustajati od ideje produženog boravka. To može imati veće posljedice na školu koja ga želi razviti jer roditelji više ne bi imali povjerenja u takav oblik rada.

S druge strane, ako osnivači škole i ravnatelji ne osiguraju dovoljno sredstava za rad, upravo takva djeca ne bi mogla pohađati produženi boravak. Što duže boravak traje, potrebno je osigurati više novaca za njegov rad. Najbolji primjer za to je prehrana djece na kojoj se ne bi smjelo štedjeti. Ukoliko se produženi boravak dobro organizira on, prema Vukasoviću (1972), omogućava organizirani rad na svim aspektima odgoja, od tjelesnog i zdravstvenog, do intelektualnog, moralnog, estetskog radnog i tehničkog odgoja. Također omogućava formiranje uvjeta za postizanje emocionalne i socijalne stabilnosti učenika i pridonosenju njihovom svestranom odgoju kao i kulturnom i moralnom oblikovanju.

2.2.3. Zdravstveni (medicinski)

Zdravstveni razlozi su često povezani uz socijalne. Najviše se to očituje u prehrani učenika. Nakon povratka iz škole najčešće ih čeka ili hladan ili čak nikakav obrok. Razlog tomu može biti prezaposlenost roditelja, velika udaljenost od bake i djeda ili čak nebriga i nemar roditelja. Ukoliko su roditelji i djeca složni oko polaska u produženi boravak, taj problem se može barem djelomično riješiti. Djelatnici iz školskih kuhinja paze na nutritivnu vrijednost obroka i količinu iste.

Jedan veliki razlog za uvođenje produženog boravka je boravak djece na svježem zraku. To se najviše može odnositi na učenike u gradu, pogotovo one koji se nalaze u zgradama koji u blizini nemaju park. Ukoliko škola ima svoje ograđeno igralište sa zelenilom, učenici mogu tamo provoditi vrijeme pod nadzorom učitelja. Na toj površini se mogu izvoditi mnoge tjelesne aktivnosti, posebice jer istraživanja zdravstvenih organizacija pokazuju da je mnogo učenika pretilo i ako ih se uči od rane dobi da je dobro vježbati i provoditi vrijeme na svježem zraku, oni to mogu iskoristiti tijekom cijelog života.

Također, voditelji produženog boravka mogu mnogo pažnje posvetiti i osobnoj higijeni učenika i održavanju higijenskih uvjeta područja u kojem učenici najčešće borave. Tucman (2011) navodi važnost razvijanja svijesti kod učenika o zdravom načinu života. On uključuje pravilnu prehranu, održavanje higijene i redovitu tjelesnu aktivnost.

2.2.4. Ekonomski

Zaposlenost roditelja u današnjem svijetu osjetno utječe na odgoj djece. Odgovornost je na društvenoj zajednici da omogući adekvatnu brigu za tu djecu. To se posebno odnosi na školske institucije. Ukoliko se u nekoj školi provodi produženi boravak, roditelji se manje brinu o svojem djetetu i gdje se ono nalazi. Kao posljedicu toga, njihova radna sposobnost i produktivnost se povećava i donosi pozitivne rezultate na njihovom radnom mjestu. „Uvođenjem produženog boravka pomaže se roditeljima koji žele biti na raznim društvenim dužnostima, jer ako ne bi bile organizirane sustavne i stručno prorađene odgojno-obrazovne izvannastavne aktivnosti njihove djece, roditelji bi bili prisiljeni ili zanemariti odgoj vlastitoga djeteta ili se odreći društvenog angažmana“ (Tucman, 2011, str. 19.).

Ukoliko učitelji-mentori pristupe učenicima s pažnjom i osiguraju jednake uvjete za sve učenike koji polaze produžen boravak, oni mogu učiti i razumjeti svoje zadaće i gradivo potrebno za pozitivne ocjene. Svaka škola i njezin ravnatelj želi imati što manje ponavljača, stoga se od te škole treba zahtijevati više ulaganja u podizanje zdravstvenog stanja i kulturne razine društva.

2.3. Povijest produženog boravka

Produženi boravak od početka nije bio ustrojen niti je imao intenzitet rada kakav postoji danas u školama. Prema Tucman (2011) najvažnije razdoblje tijekom razvoja hrvatskog školstva je između 1945. i 1990. godine. Tada je škola bila institucija u oblasti države te se smatrala jednom od glavnih elemenata ostvarivanja socijalističkog uređenja.

Kao jedan od osnivača pojmova produženog boravka i cjelodnevnog boravka može se smatrati Valentin Puževski. Osnovna eksperimentalna škola Jordanovac u Zagrebu je u želji za što većim postignućem učenika i omogućivanjem bržeg razvoja njihovih mogućnosti, počela produživati svoju djelatnost. Počeli su uvoditi u nastavni rad tada suvremenije oblike i metode rada primjerice grupni i individualni rad, rad u laboratoriju. No, ispočetka u tome nisu uspijevali te su analiziranjem podataka uzorke neuspjeha pronalazili u lošim uvjetima života djece izvan škole. Puževski (1968) zaključuje da od tada pa do danas stručni suradnici unutar škole nastoje upoznati prilike u kojem učenici žive. Iako su u školskoj godini 1955./1956. počeli organizirati prve veće korake prema poboljšanju ciljeva, tek je 1960./1961. ustrojen produženi boravak za dvije grupe učenika. Za to vrijeme u školi su stvarali povoljnije uvjete za individualni napredak poput dodatnih odgojno-obrazovnih djelatnosti. Također su osnovali i školsku knjižnicu i čitaonicu koja jedno vrijeme zamjenjuje posebne prostorije za rad.

„U početku su u taj rad bili uključeni samo oni učenici koji su bili socijalni problemi raznih vrsta (učenici bez stana, bez roditelja, pedagoški zapušteni, siromašni), a kasnije su se, zahvaljujući rezultatima takvog rada, počeli sve više javljati i nastavnici i roditelji tražeći uključivanje učenika u boravak kroz čitav dan“ (Jugović, Puževski i Marčinko, 1967, str 27). Zbog toga su ravnatelj i nastavnici proširivati djelatnost škole i dobili zahtjeve da i učenici iz udaljenih dijelova Zagreba pohađaju njihovu školu.

Koraj u svojoj knjizi „Integracija nastave i učenja u cjelodnevnom boravku“ iz 1985. povijest produženog boravka do te godine dijeli u 5 faza. Prva faza „zaštitna grupa“ je trajala od 1956. do 1962. godine i vezana je uz prethodno opisanu Eksperimentalnu školu Jordanovac i Eksperimentalnu osnovnu školu „Bratstvo-jedinstvo“ iz Siska. One su prve škole s organiziranim boravkom u Hrvatskoj. Učenici su rješavali domaće zadatke uz stručnu pomoć i nadzor učitelja-voditelja.

Slijedeća faza je trajala od 1963. do 1967. godine, po Koraju nazvana i „produženi boravak s tzv. socijalnim grupama“. Razlozi oformljenja su većinom socijalni to jest u njima su sudjelovali učenici s izraženijim problemima u učenju i ponašanju. Osim navedenih škola, produženi boravak je bio organiziran u još 24 osnovne škole. Usto, godine 1966. održano je 1. republičko savjetovanje o produženom i cjelodnevnom boravku.

Treća faza od 1968. do 1972. godine se smatra „zlatnom fazom“ gdje je prisutno širenje ideje produženog boravka i njegovog korištenja. „U toku svake godine tog petogodišnjeg razdoblja boravak učenika se širi u novih 20 do 30 osnovnih škola“ (Koraj, 1985, str. 13.), što dovodi do broja od 160 osnovnih škola. Formulirani su zahtjevi za veću kvalitetu rada u samom boravku te dolazi do razlikovanja provođenja učenja u boravku: od samog rješavanja zadaća do integracije učenja u produženom boravku s učenjem u nastavnom procesu.

Predzadnja faza je „razdoblje stagnacije u širenju boravka učenika“. Odvija se od 1973. do 1981. godine, a miruje i broj učenika koji sudjeluju u radu te se odvijaju promjene u unutarnjoj organizaciji rada. Produžene boravke sve više koristi učenici mlađeg uzrasta, a uočene su prednosti ali i nedostaci u dotadašnjoj organizaciji. Tucman (2011) navodi da se u to vrijeme htjelo spriječiti podjela učenika na „boravkaše“ i „neboravkaše“ ili „normalne“ i „pedagoško zapuštene“ te se zbog toga uvodi cjelodnevni boravak za cijele razredne odjele. U to je vrijeme oko 16000 učenika iz 196 osnovne škole bilo uključeno u neki oblik produženog boravka.

Iako je Koraj posljednju fazu nazvao „razdobljem iščekivanja“, njezino definiranje i prihvaćanje iz današnje perspektive može biti problematično. Naime, on zaključuje svoju

knjigu sa 1985. godinu i ne može znati kako će se budućnost produženog boravka razviti. Teško pronalaženje sredstava za rad kao i tadašnja odredba Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju o upisu šestogodišnjaka u osnovnu školu samo su neki od problema na koje nailaze organizatori produženih boravaka u raznim školama. Ravnomjernost produženog boravka nije ista u svim dijelovima države. „Najrazvijeniji je boravak učenika u gradskim središtima, čemu je uzrok u zaposlenosti obaju roditelja, većoj gustoći deficitarnih obitelji, većim materijalnim mogućnostima industrijski razvijenijih sredina te u prostornim učioničkim kapacitetima“ (Koraj, 1985, str 15). Najveći broj polaznika u ovom razdoblju su iz Zagreba, Rijeke i Karlovca.

Raspadom SFR Jugoslavije, ideja i organizacija produženog boravkase privremeno smanjuje, a ponegdje i nestaje zbog ratnih zbivanja, no u sadašnjem vremenu, sve više škola pokušava ga uvesti. „Primjerice u šk. god. 2009./2010. u Gradu Zagrebu je 97 osnovnih škola omogućilo roditeljima da upišu svoju djecu u programe produženog boravka, a uključeno je 9860 učenika s kojima radi 431 učitelj razredne nastave“ (Tucman, 2011, str 17).

Sve više škola uvodi neki oblik produženog boravka te je mnogo višeučitelja zaposleno, no na stranicama Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta još ne postoji razrađen program za rad u boravku. Stručna literatura vezana uz ovaj oblik obrazovanja je minimalna, no ipak razni autori počinju o toj temi pisati.

2.4. Organizacija produženog boravka

Sastavljači rasporeda u produženom boravku moraju s određenom pažnjom pristupiti organizaciji. Ukoliko roditelji odluče otpremiti učenike u ovakav oblik rada, učenicima ono postaje mjesto u kojem provode veliki dio dana, ponegdje i do deset sati. Škola im postaje mjesto odrastanja. Osim stjecanja osnovnog obrazovanja učenici bi trebali i učiti o kulturnom ponašanju i komuniciranju, kao i stjecanju higijenskih navika i stvaranja i razvijanja zainteresiranosti za neku temu ili projekt. Dobro organizirani i provedeni projekt produženog boravka dovodi do isticanja obilja učeničkih mogućnosti i potencijala. Prema različitim autorima, organizacija produženog boravka se može podijeliti na par načina.

2.4.1. Organizacija prema stalnosti polaska

Prema Tucman (2011), u školama u Republici Hrvatskoj se može naići na tri organizacijska oblika produženog boravka. Prvi bi bio produženi boravak sa *stalnim skupinama* učenika. U njemu je karakteristično da učenici u jednoj smjeni sudjeluju na nastavi, dok u drugoj prelaze u odjeljenje produženog boravka. Takav raspored im je

organiziran kroz cijeli tjedan, a učenici izvršavaju svoje zadaće i ostale izvannastavne aktivnosti. Voditelji posebice paze na dnevni ritam učenika, to jest na vrijeme njihovih radnog učinka i vremena za odmor.

Slijedeći oblik je ustrojavanje *djelomičnog produženog boravka*. Ono je posebice vezano za učenike putnike. Ukoliko učenici s javnim prijevozom dođu ranije, škola počinje organizirati njihov prihvata prije nastave te boravak poslije nastave dok nije vrijeme za povratak kućama. Vrijeme provedeno čekajući, učenici mogu provesti u igri, čitanju knjiga ili pripremanju za ispite i nastavu, ali i u sudjelovanju u raznim slobodnim aktivnostima ili odmarajući.

Posljednji, treći oblik je *povremeni boravak* učenika. To je fleksibilnije postavljanje produženog boravka. U stalne skupine boravka se povremeno uključuju i drugi učenici. Voditelji tih skupina su sami učenici koji se organiziraju kako njima odgovara. Potreba za organizacijom najčešće dolazi tijekom rada na nekom projektu, učenja za pismene i usmene ispite.

2.4.2. Organizacija prema sastavu

Još jedan način organizacije produženog boravka je po sastavu i to na homogene i heterogene skupine. U već spomenutom dokumentu Agencije za odgoj i obrazovanje „Rad u produženom boravku“ (2010), autorice malo detaljnije navode podjelu i to na:

- homogenu skupinu učenika istog razrednog odjela, (1.a)
- heterogenu skupinu učenika sastavljenu od dva razredna odjela, (1.a i 1.b) i
- heterogenu skupinu učenika sastavljenu od dva razreda (1.a i 2.a).

U radu homogenog tipa razrednog odjela rade dva učitelja, od kojih je jedan prijemopodne u redovitoj nastavi, dok je drugi poslije podne u produženom boravku. Potrebno je da se oba učitelja zajednički dogovaraju oko izvođenja nastave kao i nastavnim sadržajima. Također potrebno je i zajedničko planiranje u zajedničkim i odvojenim aktivnostima.

S druge strane, u heterogenim razrednim odjelima, tri učitelja odvijaju planiranje i odvijanje nastavnog procesa. Bitno je navesti da bi im krajnji cilj trebao biti maksimalni uspjeh, rast i razvoj djeteta. Zbog toga se oni moraju uskladiti u najvećoj mjeri i pokazati da ih moguće privatne razmirice ne odvlače od posla i ostvarivanja ciljeva.

2.4.3. Organizacija prema osnovnim aktivnostima

Osnovne aktivnosti u produženom boravku se mogu razdvojiti na tri dijela: učenje, slobodno vrijeme i prehrana učenika. U osnovi bi se oni trebali redovito izmjenjivati i imati okvirno postavljeno vrijeme u prethodnoj organizaciji. No, vrijeme se lako može promijeniti ukoliko učenici imaju, primjerice, više nastavnog gradiva za naučiti ili više domaćih zadataka za riješiti.

Tucman (2011) u svojoj knjizi navodi da je osnovna obaveza učenika ili učenice u boravku pisanje zadataka i učenje. Jedna od važnijih obaveza učitelja je omogućivanje najboljih radnih uvjeta koji su potrebni za izvršavanje zadataka kao što su osiguravanje određenih nastavnih pomagala, potrebne literature ili sama pomoć učitelja. Učitelji svaki dan u produženom boravku uređuju prema rasporedu sati i potrebi učenika. Također, oni i upućuju učenike na jednostavniji rad i organiziraju rješavanje zajedničkih poslova. „Najčešće se prvo rješavaju zadaci usmene naravi, zatim pismeni zadaci i na kraju zadaci praktične prirode“. (Tucman, 2011. str. 28). Važna zadaća učitelja je prekontrolirati riješene zadatke ili odrediti nekoliko učenika koji su ostvarili bolji uspjeh te koji bi im pomogli pri kontroliranju zadataka ostalih učenika. Prilikom te obaveze, zadaća mora biti detaljno pregledana i učitelj bi trebao biti uvjeren u točnost izvršenih zadataka. Svaki učenik ima svoj ritam i vrijeme u kojem može savladati zadatke koji su mu određeni. Važno je učenika poticati na samostalno rješavanje zadataka.

Kada učenik kvalitetno riješi svoje zadatke, on se može posvetiti drugoj aktivnosti – provođenju slobodnog vremena. Tucman (2011) tu aktivnost dijeli na slobodno vrijeme i slobodno organizirano vrijeme. Glavna značajka provođenja slobodnog vremena je učenikovo bavljenje različitim aktivnostima po vlastitom izboru i bez pritiska i razmišljanja oko zadataka ili projekata. Aktivnosti mogu biti razne, od igranja društvenih igara, čitanja knjiga ili slikovnica, gledanja televizijskih emisija, crtanih ili igranih filmova i bavljenja kreativnim radom do boravka na svježem zraku na školskom igralištu ili parku.

S druge strane, u slobodno organiziranom boravku, učenici se odlučuju za aktivnosti koje im škola ili učitelji u tom trenutku mogu ponuditi. Mogu im biti ponuđene aktivnosti likovnog ili dramskog stvaralaštva kao i različite sportske grupe poput nogometa, rukometa ili stolnog tenisa. Učitelj ili učiteljica koji radi u boravku boravi čitavo vrijeme s učenicima tijekom pisanja zadataka i učenja, organizira njihov rad i slobodno vrijeme (Tucman, 2011). No, potrebno je da učitelj bude u svakom trenutku učenicima na raspolaganju.

Posljednja stavka ovakve organizacijske sheme je prehrana učenika. Ona bi trebala biti organizirana i to kroz nekoliko obroka: ili doručak i užina ili ručak i užina. Također, jedan od

obroka mora biti kuhani. Rješenje tog zahtjeva je kuhanje u školskoj kuhinji ili dostava iz nekog obližnje škole. Važnost zdrave i raznolike prehrane je neupitna i potrebno je pridržavati se standarda prehrane za djecu.

2.5. Sadašnje stanje

Tijekom školske godine 2007./2008. produženi boravak je organiziran u 13,5% osnovnih škola dok je broj obuhvaćenih učenika 12060. „Najveći udio škola s organiziranim produženim boravkom je u Gradu Zagrebu s 86% škola i u Istarskoj županiji sa 74 % škola“ (Miličević i Dolenec, 2009, str. 17). S druge strane, u tom vremenu, u pet županija, on nije bio organiziran niti u jednoj školi. To su Ličko-senjska, Virovitičko-podravsko, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska i Šibensko-kninska županija.

Detaljnija analiza je provedena u školskoj godini 2010./2011. od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, a naziv dokumenta proizašlog je Mreža osnovnih škola : Škole s produženim boravkom. U njemu je popis županija s Gradom Zagrebom te se unutar njega nalazi popis škola koje imaju organiziran ili produženi boravak ili cjelodnevnu školu. Škole se dijele na škole s općeobrazovnim programom i s posebnim programima. Njihovi osnivači su županije, gradovi, privatne osobe poput Privatne osnovne škole Juraj Dobrila s pravom javnosti u Puli i Osnovne škole kreativan razvoj s pravom javnosti u Zagrebu, potom vjerske zajednice poput Šibenske i Požeške biskupije i Osnovna škola Lauder Hugo Kon koju je osnovala Židovska vjerska zajednica Bet Izrael. Još neki osnivači su i posebni sustavi obrazovanja kao što su Društvo prijatelja waldorfske pedagogije iz Rijeke, Udruga roditelja i učitelja waldorfske škole u Zagrebu te Udruga roditelja Marija Montessori iz Zagreba.

Prema županijama, najviše škola s produženim boravkom ima Grad Zagreb, a potom Primorsko-goranska, Istarska, Brodsko-posavska te Međimurska županija (Skupina autora, 2010). Primorsko-goranska županija je specifična jer imaju program „Produženi boravak za učenike putnike“ koji je namijenjen učenicima nižih razreda u ruralnim područjima županije koja su loše prometno povezane. To se najviše vidi u načinu prijevoza kojim se koriste učenici viših i nižih razreda. Učenici viših razreda imaju više sati te ih zbog toga učenici nižih razreda moraju čekati. Županije s najmanje škola u kojemu je organiziran produženi boravak su Ličko-senjska, Krapinsko-zagorska, Požeško-slavonska, Koprivničko-križevačka i Bjelovarsko-bilogorska županija.

3. Školska knjižnica

Knjižnica je kulturna, obrazovna i informacijska ustanova koja odabire, nabavlja, obrađuje, čuva i daje na korištenje knjižničnu građu te ima organizirane službe koje pružaju različite usluge i programe za korisnike (Hebrang Grgić, 2014). Prema hrvatskom Zakonu o knjižnicama (1997) u članku 8, knjižnice se dijele na: nacionalne, sveučilišne, narodne, školske, visokoškolske, općeznanstvene i specijalne te se navodi i daje za propisivanje standarda kao određivanja važnih odluka i nadzor nad zakonitošću vezanih uz školske knjižnice zadužen ministar obrazovanja. Korisnicima knjižnica služi kao mjesto za rad, istraživanje i odabir potrebnih informacija kao i za provođenje slobodnog vremena. Jedan od važnih segmenata osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja je školska knjižnica koja djeluje u sklopu škole.

U Standardu za školske knjižnice (2000), ona je definirana kao „organizirana zbirka knjižne i neknjižne građe koja kroz djelatnost knjižničnog osoblja nabavlja, obrađuje, čuva i daje na upotrebu građu radi zadovoljavanja obrazovnih, kulturnih, informacijskih i stručnih potreba korisnika i permanentnog obrazovanja“.

Vodeća knjižničarska organizacija Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (engl. International Federation of Library Associations and Institutions, skraćeno IFLA) je 2004. godine u suradnji s UNESCO-om pripremila Smjernice za školske knjižnice u kojima se, ravnateljima i knjižničarima, savjetuje kako urediti i oblikovati način osnivanja i vođenja školskih knjižnica. U njima se propisuju zadaće i ciljevi, načini financiranja i opremanja knjižnice, koji je posao knjižničara, te organiziranje raznih programa i aktivnosti koje su vezane uz školu ili učenikovo odrastanje. Dio smjernica se odnosi na promidžbu knjižnice i učenja. Uz pomoć njih, svaki knjižničar može uvidjeti kako usustaviti i povezati poslove knjižnice s potrebama i ciljevima škole.

Drugi dokument koji je veoma važan za rad i funkcioniranje školske knjižnice je Standard za školske knjižnice (2000). Njime se određuju minimalni uvjeti glede knjižnične građe, knjižničnog osoblja, prostora i opreme za obavljanje djelatnosti školskih knjižnica u osnovnim i srednjim školama te se utvrđuju stručni kriteriji i mjerila za promicanje kvalitetne knjižnične djelatnosti. Djelatnost koju obavljaju zaposlenici školskih knjižnica je neposredno uključena u proces nastave i učenja.

3.1. Osnivanje knjižnice

Kako je i navedeno u hrvatskom Zakonu o knjižnicama (1997), osnivači školskih ustanova dužni su i osnovati školsku knjižnicu u sastavu škole.

Za osnivanje je potrebno osigurati:

- knjižničnu građu,
- prostor, opremu i sredstva za rad knjižnice te
- stručno osoblje.

3.1.1. Knjižnična građa

U Zakonu o knjižnicama (1997) u članku 7, navodi se da „knjižničnu građu čini svaki jezični, slikovni i zvučni dokument na lako prenosivom materijalu ili u elektronički čitljivom obliku informacijskoga, umjetničkoga, znanstvenoga ili stručnog sadržaja, proizveden u više primjeraka i namijenjen javnosti, kao i rukopisi, što sve knjižnica drži u svojem knjižničnom fondu i stavlja na raspolaganje korisnicima“. Ona mora biti temelj školske knjižnice ali i imati usklađenost s nastavnim planom i programom odgojno-obrazovnog sustava.

Prema propisanom Standardu (2000), knjižnična građa se sastoji od tiskovina, AV građe, elektroničke publikacije ili elektroničke građe te didaktičkih igara. Minimalan ukupni knjižnični fond ne može biti manji od 2500 jedinica građe to jest broj jedinica knjižnične građe ne smije biti manji od 10 po učeniku. Zbog lošije financijske situacije u školama kao i konstantnog posuđivanja i prijenosa građe, knjižni fond je često nepotpun. Nadalje, u osnovnoj školi, knjižnični fond se sastoji od učeničkog i učiteljskog fonda. Stoga bi knjižničar trebao pravilno i točno upotpuniti i prilagoditi fond nastavnom programu i potrebama učenika te nastavnicima i stručnim suradnicima. Još jedna važna stavka u vođenju je kontinuirano izgrađivanje fonda novom građom, ukoliko to financijske prilike dopuste.

Najmanje 60% građe treba biti građa vezana uz nastavni program i nebeletristična građa. Također, „škola bi trebala osiguravati i građu namijenjenu za slobodno vrijeme i razonodu poput popularnih romana, glazbene građe, računalnih igara, serijskih publikacija i plakata“. (Saetre i Willars, 2004, str. 15). Jedna od mogućnosti koja se može svidjeti učenicima te ih uključiti u rad knjižnice je suradnja učenika s knjižničarima oko odabira takve građe. Njima se to može predstaviti kao zanimljiv i novi zadatak koji bi održavao njihove interese. Potrebno je da građa bude u slobodnom pristupu i da omogućuje jednostavno i

kvalitetno pretraživanje i pronalaženje. Također, treba naglasiti da bi knjižnični fond trebao imati i raznolik i dobru primjerenu građu. Ukoliko financijske prilike to dopuštaju, ona bi trebala biti i u različitim formatima.

3.1.2. Knjižnično osoblje

„Školski knjižničari su članovi stručnog osoblja, odgovorni za planiranje i upravljanje školskom knjižnicom, uz potporu odgovarajućeg osoblja, a rade zajedno sa svim članovima školske zajednice i surađuju s narodnom i drugim knjižnicama“ (Saetre i Willars, 2004, str. 15). Knjižnično osoblje mora imati stručno obrazovanje i položen stručni ispit te završenu pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičku izobrazbu. Zvanja s kojima se u knjižnici može obavljati stručni rad su pomoćni knjižničar, knjižničar, diplomirani knjižničar, viši knjižničar i knjižnični savjetnik. U školskoj ustanovi oni se nazivaju stručnim suradnicima. Prema Standardu za školske knjižnice, oni ostvaruju program rada u suradnji s učiteljima, nastavnicima, ostalim stručnim suradnicima, ravnateljem, roditeljima i ustanovama koje se bave obrazovanjem i odgojem djece i mladeži.

Pomoć koju knjižničari mogu koristiti u svom radu su volonteri, no njih se ne smije iskoristiti kao nadomjestak za osoblje koje za svoj rad dobije plaću. Od velike je važnosti zapošljavanje visokomotiviranih osoba kojima je želja pažljivo, profesionalno i kvalitetno unaprijediti obrazovni proces učenika i stručni rad knjižnice. Kroz cjeloživotno obrazovanje školski knjižničar postaje sudionik vlastitog razvoja, stječe nova opća i stručna znanja, razvija svoje sposobnosti, afirmira vlastitu ličnost, preuzima odgovornost za postignuća u radu, pokazuje otvorenost prema promjenama, zanimanje za inovacije i njihovu primjenu u školskom knjižničarstvu i odgoju i obrazovanju (Lovrinčević, Kovačević, Lasić-Lazić i Banek Zorica, 2005). Potrebno je da se knjižničar prihvati u školskoj zajednici kao ravnopravni član stručnog osoblja koji sudjeluje u timskom radu zajednice za boljitak škole i odgojno-obrazovnog procesa.

Knjižničarevo postupanje prema svojem korisniku mora biti profesionalno, ali i prilagođeno korisnikovoj dobi, stupnju razvoja i želji za učenjem. Oni moraju pozitivno i otvoreno komunicirati i s učenicima škole, ali i s ostalim članovima akademske zajednice poput nastavnika, administrativnog osoblja, ostalih stručnih suradnika, a posebice s roditeljima. Knjižničari bi trebali poznavati i razumjeti dječju psihologiju i razvoj, teoriju razvoja čitanja i promocije čitanja. Također bi trebali posjedovati i sposobnost analiziranja korisničkih potreba, planiranja, rukovođenja i procjenjivanja usluga i programa i želju za usvajanjem novih vještina i profesionalnim razvojem (Willer, 2004).

3.1.3. Prostor, oprema za rad i sredstva

Prilikom otvaranja nove škole, potrebno je odrediti hoće li se izgraditi nova škola ili prilagoditi neka već postojeća zgrada. Koji god oblik se odabere, potrebno je i razmišljati o razmještanju prostorija unutar škole. Jedna od prostorija bi trebala biti i školska knjižnica koja je jedan od potrebnijih segmenata unutar škole. Iako ne postoji univerzalni standard za uređenje i dizajn prostora, dobro je imati nacrt kako bi nova ili preuređena knjižnica na najučinkovitiji način zadovoljila potrebe školske ustanove.

Prema smjernicama, prilikom planiranja potrebno je posložiti sljedeće faktore: smjestiti knjižnicu u prizemlje središta zgrade, osigurati barem djelomičnu izoliranost od vanjske buke kao i olakšan pristup i blizinu učionicama, potrebno je i garantirati odgovarajuću sobnu temperaturu i rasvjetu kao i pristupačnost za osobe s invaliditetom. Vezano uz stručni dio, knjižničar bi trebao uvjetovati dovoljno prostora za smještaj svih knjižnih i neknjižnih zbirki kao i prostor za učenje učenika i prostor za rad knjižničara. S razvojem tehnologije, potrebno je omogućiti i prilagodljivost različitim aktivnostima.

Knjižnica mora učenike privući i pridonijeti osjećaju dobrodošlice svaki put kada učenik poželi vratiti knjigu ili provesti vrijeme u knjižnici. Ona bi također trebala poticati članove školske zajednice na provođenje vremena u školskoj knjižnici. Zbog toga ju je potrebno kvalitetno opremiti sa sadržajem koji će odgovarati svim zahtjevima školske zajednice.

Opremu čine namještaj i tehnička oprema. Zbog održavanja aktivnosti koje knjižničar organizira, oprema mora biti pokretljiva, lagana za prenošenje te imati mogućnost prilagođavanja promjenama u školskom obrazovnom programu. Ukoliko će učenici htjeti provoditi vrijeme u školskoj knjižnici, namještaj bi trebao biti funkcionalan kao i napravljen od materijala koji je lako i jednostavno održavati. On mora biti i stabilan da ne bi došlo do ozljeda učenika te je potrebno voditi računa o skladnosti boja i oblika. Prema Standardu za školske knjižnice (2000) osnovni namještaj čine police, ormar za AV tehniku, ormar za AV građu, kataložni ormarić, stolovi i stolci, stol za posudbu knjižnične građe, kolica za prijenos građe, pano za izložbe i ostalo. No, potrebno je posebno paziti na financijski aspekt s kojim se raspolaže. S druge strane tehničku opremu bi trebao činiti, barem onu osnovnu, telefon, AV oprema, računala s pristupom internetu i pisači, pogotovo ako je prilagođena osobama s invaliditetom. Ona bi trebala biti redovito servisirana i održavana od ovlaštenog servisera te funkcionalna.

Sredstva za rad školske knjižnice osigurava osnivač kao i nadležno ministarstvo. Također ih je moguće dobiti i putem donacija, potpora izdavača i nevladinih udruga

tesponzorstava (Willer, 2004). Jedan od najnovijih primjera se može pronaći u gradu Jastrebarsko gdje je školska knjižnica obnovljena novcem iz donacija. Projekt je pokrenula knjižničarka koja je poslala zamolbe za donacije na adrese lokalnih tvrtki, banaka, nacionalnih tvrtki i Grada Jastrebarskog (Jaskadanas, 2016). Za dobivanje primjerenog dijela školskih financijskih sredstava potrebno je imati dobar plan poslovanja za cijelu godinu i u skladu sa smjernicama knjižnice. Važno je da u pripremanju takvog plana sudjeluje osoblje knjižnice i pazi da troškovi za knjižnicu ne budu zanemarivani ili stavljeni sa strane. Izvješća koja se predaju na kraju školske godine trebaju razjasniti gdje su troškovi knjižnice utrošeni i je li proračun knjižnice dovoljan za njezine potrebe i postizanje ciljeva obrazovnog sustava. „Proračun knjižnice za gradu treba biti najmanje 5% predviđenih troškova školskog sustava po učeniku, ne računajući plaće, troškove posebnog obrazovanja i prijevoza te fondove za razvoj“. (Saetre i Willars, 2004, str. 12.)

3.2. Zadaćeškolske knjižnice

Prema Kovačević, Lasić-Lazić i Lovrinčević (2004), definicije i zadaće školske knjižnice su prikupljanje, obrađivanje i stavljanje u funkciju sve izvore znanja uz pomoć suvremene tehnologije, a samim time i postati informacijsko i nastavno središte škole. Također, knjižnica je središte svih odgojno-obrazovnih, javnih kulturnih zbivanja i stvaralačkih mogućnosti učenika te je uvijek otvorena prema van. Važno je naglasiti da je knjižnica mjesto partnerskog odnosa učenika, nastavnika i knjižničara. Primjer za to je učenikovo samostalno biranje i predlaganje tema i sadržaja svojih projekata i rada, kao i njegovo istraživanje i samostalno učenje. Učenik tamo može dolaziti samostalno i po slobodnom izboru kao i skupno. Knjižnica bi trebala biti otvorena za sve promjene, jer se sve znanstvene činjenice, tehnološka dostignuća i uvjeti života i rada konstantno mijenjaju. Njih je potrebno redovito ispitivati i otkrivati nove činjenice.

3.3. Uloge knjižnice

Uloge knjižnice su raznovrsne i svaka je važna za sebe. Sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu, cjeloživotnom obrazovanju učenika, poticanju čitanja su samo neke od njezinih uloga. Potrebno je stvoriti mjesto gdje učenici stječu vještine za učenje kroz cijeli život, kao i razvijanje mašte i osposobljavaju se za život odgovornih građana. Uloge se često isprepliću i knjižničar u svom radu ne obavlja jednu po jednu, nego ponekad i više njih istovremeno. Mora pronaći dovoljno vremena i ne smije jednu smatrati manje bitnom od neke

druge. Najčešće uloge s kojima se knjižničar, a koji autori poput Blažeković i Furlan (1993), Saetre i Willars (2004) i Zovko (2007) spominju su:

- obrazovna uloga
- odgojna uloga
- kulturna i javna uloga
- baštinska uloga
- informacijska uloga i
- cjeloživotno učenje.

3.3.1. Obrazovna uloga

Obrazovna uloga je jedna od uloga koju najčešće povezujemo sa školskim knjižnicama. Iako je najčešće povezana zajedno s odgojnom ulogom, u ovom radu će se odvojiti i svaka posebno definirati. „Ona je neizbježan suradnik u nastavi, bilo da se radi o korištenju resursa knjižnice ili o suradničkom odnosu nastavnika i knjižničara, kroz poslove i oblike:

- pripreme nastavnog sata
- provođenja nastavnog sata,
- povezivanja predmetnih područja zbog rasterećivanja učenika od prevelikih školskih obveza“ (Kovačević, Lasić-Lazić, Lovinčević, 2004, str. 117).

Povezivanjem nastave u učionicama sa knjižnim fondom te učenjem djece za pravilnim i točnim korištenjem i traženjem informacija, stvara se ugodna atmosfera u školi koja na kraju rezultira kvalitetnijim i boljim obrazovanjem. Školska knjižnica je mjesto poticanja stvaralačkog i istraživačkog rada i mjesto dobivanja svih odgovora na relevantna pitanja vezana uz nastavu i osmišljavanje različitih projekata.

Školska knjižnica može obrazovati svoje korisnike na više načina, primjerice za trenutni stupanj obrazovanja, za daljnje školovanje, ali i ih može i naučiti kako koristiti sve naučeno u stvarnom životu. Korištenjem referentne literature, korisnici mogu lako naučiti vrednovati informacije te ih koristiti u svojim referatima ili nastavi.

Programi nastavnih predmeta idu kronološkim redom te nastavnici često ne stignu spomenuti neke interdisciplinarne teme. Knjižničari imaju veću slobodu u kreiranju svojeg

obrazovnog programa od nastavnika te stoga trebaju i pokušavaju osmisлити zanimljivije i drugačije načine učenja. Razvojem suvremene tehnologije, inovacijama i novim medijima, učenicima je dostupan čitav niz novih i korisnih informacija koje bi njihov knjižničar trebao prilagoditi njihovom uzrastu. Mlađi korisnici žele nove načine učenja poput učenja na računalu putem kvizova znanja ili igara. Sve popularniji načini učenja poput kvizova se mogu koristiti kao nadopuna u nastavi na primjeru obrade lektire ili nastavne jedinice povijesti ili geografije.

3.3.2. Odgojna uloga

Uz obrazovnu ulogu, odgojna je još jedna uloga koja se najčešće veže uza školsku knjižnicu. Učenici se korištenjem knjižnice prvenstveno uče čuvanju i poštovanju tuđih stvari te načinu njihova korištenja. Ako oni žele u budućnosti koristiti knjige, elektroničku građu (CD-e ili DVD-e) iz knjižnice, moraju paziti na njih. Knjižničar može na početku školske godine imati radionice u kojima učenicima prikazuje kako se pravilno čita, što korisnici ne bi smjeli raditi uz knjigu ili elektroničku građu. On time stvara komunikaciju s učenicima koja ne smije prestati do kraja njihovog školovanja. Njihovo daljnje obrazovanje se ne može odvijati ukoliko nema kvalitetne suradnje i dvosmjerne komunikacije.

Uz pomoć roditelja, knjižničari mogu organizirati mnoge radionice koje će pripomoći djeci u savladavanju svakodnevnih poslova primjerice održavanja higijene, pravila u prometu i učenje bontona. Uz mnoge slikovnice i dječje knjige te mnogo mašte i igre oni lako mogu vidjeti prednosti svakog posla te ga usavršavati tijekom godina. Učenje i rad daju uspješnije rezultate ako se provode kroz aktivnosti s elementima igre. „Djeca u školi čine ono što u životu ne prihvaćaju kao radnu obavezu. Zbog toga, knjižničar mora posjedovati najšira znanja iz područja kulture igre, biti sposoban animirati učenike za igrane aktivnosti s i bez igračaka kao i poticati igru“ (Lovrinčević...et al., 2005, str. 124).

3.3.3. Kulturna i javna uloga

Zbog česte nezainteresiranosti i neznanja učenika osnovnih i srednjih škola, knjižnica je često zapostavljena, stoga ona mora raznim promidžbenim aktivnostima i marketingom privući djecu u knjižnicu te najvažnije zadržati ih u njoj. Potrebno je promidžbu usmjeriti i prilagoditi na određenu ciljanu skupinu ljudi. Mlađe korisnike je najlakše privući uz pomoć nastavnika koji često koriste resurse knjižnice za svoj sat. Njih je također lako privući i zbog raznih lektirnih naslova koja su im potrebna, ali i mnoge literature za nastavu i referate. „Svi

ustaljeni oblici kulturne i javne djelatnosti mogu se kombinirati s obrazovnim sadržajima iz svih nastavnih programa, širiti ih i povezati“ (Kovačević i Lovrinčević, 2012, str. 27).

„Osnovne aktivnosti koja knjižnica može ponuditi vezano uz privlačenje ljudi su izrada i održavanje web stranica koje promiču usluge i sadrže poveznice na slične web stranice i portale, pripremanje i distribuiranje popisa građe i letaka u vezi s nastavnim programom, te tema izvan nastavnog programa, pružanje informacija o knjižnici na sastancima za nove učenike i roditelje, organiziranje sajмова knjiga te kampanja za promicanje čitanja i pismenosti“ (Saetre i Willars, 2004, str. 23).

Potrebno je mnogo zalaganja i poticanja knjižničara ukoliko žele pokazati nastavnicima prednosti korištenja knjižnice na satu. Promidžba vezana uz roditelje se može najviše iskoristiti osmišljavanjem raznih radionica koje su vezane uz poboljšavanje učenja i slušanja na satu kao i izlaganja vezanih uz radove njihove djece.

Ukoliko knjižnica želi više posjeta učenika, mora reagirati na aktualna zbivanja iz svakodnevnog života. Jedan od načina je organiziranje izložbi na kojima se mogu prikazati stavovi vezani uz društveni, politički, kulturni i umjetnički život kao i uz obilježavanje godišnjica i važnih datuma. Tema izložbe se može povezati sa školskom ustanovom, zavičajem ili obilježavanjem diljem zemlje i svijeta. Ona se može smjestiti u izlog ili izložbene ormariće (vitrine) na ulazu u knjižnicu (Blažeković i Furlan, 1993). Svaka knjižnica bi trebala imati barem mali kutak za potrebe izložaka.

3.3.4. Baštinska uloga

„Kulturna baština je naslijeđe fizičkih artefakata i nematerijalnih atributa neke grupe ili društva koje čini ostavštinu prošlih generacija, te se brižno čuva u sadašnjosti kako bi bilo ostavljeno u naslijeđe za dobrobit budućim generacijama (Wikipedia, 2016). Školske knjižnice, prikupljanjem i čuvanjem mnogih knjiga i djela starih autora koji su pohađali kraj ili tu određenu školu, mogu biti baštinske institucije. Uz pomoć zbirke, knjižničari mogu svojim korisnicima pokazati opus pisca koji je najpoznatiji u njihovom kraju ili povijest njihove lokalne zajednice. Škola istraživanjem i popisivanjem svoje baštine stvara identitet, povijest i kulturu sebe, ali i lokalne zajednice te mijenja svijest učenika prema prostoru u kojem on provodi većinu svojeg dotadašnjeg života.

3.3.5. Informacijska uloga

Prikupljanjem referentne zbirke, knjižnica postaje informacijsko središte kojemu je zadaća obraditi, pohraniti, očuvati i dati na korištenje informacije. Obrazovna i informacijska

uloga se najčešće preklapaju te je stoga najveća važnost informacijske uloge omogućivanje svima da postanu aktivni korisnici informacija na različitim medijima, pripremanje i učenje učenika na kritičko mišljenje i vrednovanje informacija kao i ponuda raznolikih izvora informacija, znanja i kvalitetne usluge svim korisnicima (Kovačević i Lovrinčević, 2012).

Prepoznavanje točnih i relevantnih izvora, omogućuje jednostavniji i lakši život. Iako se u suvremenom svijetu mogu upoznati s pojmom informacijska pismenost, ona je često predmet spoticanja oko definiranja. Prema Kovačević i Tihomirović (2007) informacijska pismenost poučava učenike samostalnom projektno-istraživačkom radu, potiče ih na stvaralačko i kritičko mišljenje pri pronalasku, selektiranju, vrednovanju i primjeni informacija. Pronalazak informacija današnjim učenicima je lakše nego ikad prije, no problem je što učenici nemaju dovoljno razvijene vještine, znanja i volje za pronalazak točnih i relevantnih informacija. Zbog toga, radionice koje knjižničar može i mora organizirati uvelike pripomažu učeničkom dobivanju znanja. Učenik pohađanjem tih radionica može razviti prijeko potrebne vještine informacijske pismenosti.

Organiziranje i provođenje radionica poticanja čitanja je također jedan od segmenata informacijske uloge knjižnice jer korisnici čitanjem mnogih naslova i djela, poboljšavaju svoj vokabular i razvijaju svoju kreativnost i maštu.

3.3.6. Cjeloživotno obrazovanje

Cjeloživotno obrazovanje podrazumijeva aktivnost učenja tijekom života s ciljem unapređivanja znanja, vještina i sposobnosti u sklopu osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive. „Ono se temelji na načelima: racionalnog korištenja obrazovnih mogućnosti, teritorijalne blizine i dostupnosti obrazovanja svima pod jednakim uvjetima, slobode i autonomije pri izboru načina, sadržaja, oblika, sredstava i metoda poučavanja i učenja, poštovanja osobnosti, jamstva kvalitete obrazovne ponude i dostojanstva svakog sudionika“ (Zovko, 2007, str. 9). Temelj cjeloživotnog učenja je razvoj suvremene knjižnice kao mjesta informacijske pismenosti.

Učenici se u svom školovanju usavršavaju na stručnim poljima pojedinih znanstvenih područja. No, iz školske zajednice se izostavljaju znanja koja bi im bila potrebna za daljnji život i koja nisu usvojena na način da budu višestruko primjenjiva. Školska knjižnica u ovoj situaciji ima veliku prednost jer može pružiti veliki broj različitih oblika obrazovanja nego nastavni proces. Također, može individualizirati i prilagoditi materijale i medije za svakog pojedinog učenika i time mu omogućiti učenje sukladno njegovim sposobnostima i interesima. Još jedna prednost je i prijenos znanja koje se ne odvija samo frontalno nego i

kroz ostale nastavne sisteme (Kovačević i Lovrinčević, 2012) to jest grupi, rad u paru ili individualni.

Osim što učenike pripremaju za cjeloživotno obrazovanje i pokazivanje prednosti istog, školski knjižničari bi i sami morali prihvatiti činjenicu da i njihovo cjeloživotno obrazovanje ne prestaje s dobivanjem radnog mjesta. Oni moraju ići na stalna stručna usavršavanja školskih knjižničara zbog programa usvajanja novih znanja i prakse knjižničarskih poslova.

Proces stalnog stručnog usavršavanja se može ostvarivati u dva osnovna oblika: individualno i skupno. Individualno, knjižničar prati najnoviju stručnu literaturu i ostale izvore iz knjižničarstva i školstva, dok je skupno polaganje radionica koje se organiziraju u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici pri kojoj djeluje Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara. „Cilj odgojno-obrazovne i knjižničarske struke je imati osposobljenog školskog knjižničara koji će biti vješt dobavljač i vješto voditi usmjereno pretraživanje informacija te vrsni informacijski stručnjak knjižničkog i odgojno-obrazovnog okruženja“ (Kovačević i Lovrinčević, 2012. str 64.) Zbog njihovog stalnog i kontinuiranog usavršavanja, knjižnica postaje bolje i ugodnije mjesto za rad i učenje.

4. Produženi boravak u školskoj knjižnici

Nakon definiranja pojmova produženi boravak i školska knjižnica, dolazi se do središnje teme ovog rada, a to je produženi boravak u školskoj knjižnici. Cjelokupni sustav i rad produženog boravka se ne odvija u školskoj knjižnici te knjižničar uza sve svoje zadatke i uloge nije kvalificiran i plaćen ga provoditi. No, ukoliko ostvaruje kvalitetnu i dugoročnu suradnju s nastavnicima i stručnim suradnicima škole, školski knjižničar može organizirati razne radionice, projekte i kvizove znanja u sklopu produženog boravka.

Školske knjižnice u društvu imaju posebno mjesto kao ustanove koje pripadaju i prosvjetnoj i kulturnoj društvenoj službi. „One su prema svojem broju na prvom mjestu među ostalim vrstama knjižnica, a i rasprostranjenosti u svim naseljima gdje postoji osnovna škola one imaju osobito važno mjesto u prosvjećivanju naroda“ (Blažeković i Furlan, 1993, str. 2). Iako u današnjem vremenu školske knjižnice nisu javne i dostupne široj masi ljudi, one i dalje moraju biti važan čimbenik u modernizaciji nastave i pronalasku suvremenih metoda i novih načina pristupa principima i sistemima.

4.1. Suradnja u školi

U dostupnoj literaturi ne navodi se suradnja školskog knjižničara i učitelja – voditelja produženog boravka. Stoga se u ovom poglavlju navodi kako autori definiraju suradnju knjižničara i ostalih djelatnika škole, a koji se mogu primijeniti u knjižnici tijekom održavanja produženog boravka.

Omogućivanje većeg potencijala školske knjižnice može se ostvariti povezivanjem knjižničara i ostalih djelatnika unutar škole, bilo da su to ravnatelji, stručni suradnici poput pedagoga, psihologa te naposljetku i nastavnici. Smjernice za školske knjižnice navode ciljeve koji bi se postigli ovim surađivanjem poput:

- razvijanja, vođenja i procjene učenikova svladavanja zadanog programa,
- razvoj i procjena učenikovih informacijskih vještina i informacijskog znanja,
- izrada nastavnih planova,
- priprema i izvođenje posebnih projekata u širem nastavnom okruženju, uključujući i knjižnicu,
- priprema i provedba programa čitanja i kulturnih događanja,
- integriranje informacijske tehnologije u školski program i
- upoznavanje roditelja s ulogom školske knjižnice (Saetre i Willars, 2004).

4.1.1. Suradnja knjižničara i nastavnika

Za uspješnu suradnju potrebno je pregledati i sam rad nastavnika prilikom odgojno-obrazovnog procesa. Nastavnik može imati zatvoreni, tradicionalni frontalni oblik rada u kojem su njegovo znanje i sadržaj iz udžbenika najvažniji izvori znanja. On školsku knjižnicu vidi samo kao mjesto gdje se posuđuju knjige za lektiru i sam stvara neutemeljene stereotipe o knjižničarima. Te stvorene stereotipe može prenijeti na svoje učenike. Zatvaranjem vrata učionica i prisiljavanje učenika samo na učenje lekcija iz udžbenika, nastavnik propušta veliku podršku i izvor informacija. To se posebice ističe u suvremenom dobu kada se svakodnevno pronalaze nove metode i principi poučavanja i učenja.

„Školska knjižnica kao medijsko i metodičko središte, kao partner nastavnome procesu i školski knjižničar kao stručni posredni i neposredni suradnik nastavniku i nastavi, nepoznata su obilježja školske knjižnice, čak i za danas srednju generaciju djelatnika u prosvjeti, a samim time i za okružje u kojem škola živi i djeluje“. (Kovačević i Lovrinčević, 2012, str. 122).

S druge strane, nastavnici koji koriste napredne i inovativne metode kao i nove načine predočavanja principa nastave češće ulaze u školsku knjižnicu, traže knjižničarevu pomoć i prihvaćaju njegove savjete. Ukoliko nastavnici koriste resurse školske knjižnice, vode učenike u nju kada mogu, a ne samo kada moraju po nastavnom planu i programu, tada će i učenici imati više želje za korištenjem sve knjižne i neknjižne građe unutar knjižnice. Razvojem „istraživačkog duha“, informacijske pismenosti kao i stvaranjem zanimljivih projekata za školu i knjižnicu, učenik se priprema za samostalno učenje i razvijanje kritičkog mišljenja.

4.1.2. Suradnja knjižničara i stručnih suradnika

Stručni suradnici u odgojno-obrazovnom procesu, osim knjižničara, su psiholog, pedagog i defektolog. Oni su odgovorni za stručne aktivnosti vezane uz njihovo područje, ali i dalje moraju funkcionirati i surađivati s knjižnicom. Pronalaskom literature u obliku knjiga, časopisa i elektroničkih izvora, stručni suradnici mogu osigurati posebne potrebe predmetnog područja i područja stručne djelatnosti. Za dobivanje te literature moraju biti u stalnom kontaktu s knjižničarom i uključiti se u razvojno planiranje referentne literature koja povezuje njihovo područje s odgojno-obrazovnim činom. Upornost u želji za suradnjom i fleksibilnost u radu također pripomažu suradnji.

„Stručni suradnici djeluju kao stručni tim, zalažu se za postupnost i sustavnost u planiranju, ostvarenju i vrednovanju odgojno-obrazovnog procesa, metodičnost i organiziranost rada i povezanost stručnih i znanstvenih pretpostavki sa školskom praksom“ (Kovačević, Lasić-Lazić i Lovrinčević, 2004, str. 123). Visoka motiviranost i želja za pomoći svim vrstama učenika, bilo da su daroviti, prosječnih sposobnosti ili s teškoćama u razvoju, pridonose ostvarenju temeljenih odrednica suradnje između knjižničara i stručnih suradnika.

Primjeri timskog rada, osim u nabavi i pronalaženju referentne literature, se mogu pronaći i u svakodnevnom radu. Primjerice, knjižničar može defektologa (rehabilitacijskog stručnjaka) uključiti u programe poticanja čitanja kao i pridonijeti znanju osnovne informacijske pismenosti za učenike s rehabilitacijskim potrebama kroz razrađene smjernice (Kovačević i Lovrinčević, 2012). Ukoliko se knjižničaru neki učenik povjeri sa svojim problemima, on bi ga trebao usmjeriti na psihologa ili pedagoga škole, koji su mnogo stručniji u rješavanju takvih problema. U međusobnoj suradnji, oni mogu izraditi programe za jačanje samopouzdanja učenika, samopoštovanja, sigurnosti i učenja socijalnih vještina. Oni su posebno namijenjeni učenicima „rizičnih“ skupina.

4.1.3. Suradnja u produženom boravku

O suradnji između učitelja – voditelja produženog boravka i školskog knjižničara piše Tucman (2011) u svojoj knjizi. Navodi da je knjižnica specijaliziran prostor s visokim mjestom na ljestvici važnosti. Učenik provodi svoje slobodno vrijeme unutar prostorija knjižnice čitajući časopise i knjige, radeći i igrajući se na računalima, igrajući društvene igre s ostalim učenicima ili osmišljavanju novih i zanimljivih projekata i planova za školu. Osim toga, mogu samo napraviti jednu tradicionalnu radnju, a to je posuđivanje različite literature, audio i video kazeta i CD-a ili DVD-a s obrazovnim i poučnim sadržajima.

Poticanje čitanja treba započeti u što ranijoj dječjoj dobi. No, zbog užurbanog rasporeda, mnogi roditelji ne stignu usaditi ljubav prema čitanju svojoj djeci ili ih odvesti u lokalnu, narodnu knjižnicu kako bi ih upoznali s važnosti knjige i čitanja. Zbog toga, voditelji produženog boravka trebaju surađivati sa školskim knjižničarom od prvog dana boravka.

Ideja održavanja radionica se može provesti u korist učenika, učitelja – voditelja produženog boravka, roditelja te naposljetku i samim knjižničara. Ukoliko knjižničar provede poučnu i kreativnu radionicu, učenici mogu dobiti znanje i vještine koje će im uvelike trebati za kasniji život. S druge strane knjižničar može učenicima prikazati da školska knjižnica nije samo dosadno mjesto gdje se samo posuđuju i vraćaju knjige nego i informacijsko i kulturno središte škole. Potrebno je da su radionice zanimljive i obrazovne, te da knjižničar pokazuje mnogo entuzijazma i motiviranosti prema svom poslu i prenošenju znanja svojim učenicima. Tada učenici mogu razviti ljubav prema književnosti ili nekom drugom predmetnom području.

Za radionice i projekte se mogu zainteresirati svi učenici, ali i ne moraju. Ukoliko se samo nekoliko učenika prijavi za radionice, učitelji – voditelji, paze na njih u svojoj učionici, a ostatak prepuštaju knjižničaru. Postoji mogućnost da za radionice svi učenici pokažu interes te tada brigu o njihovom odgojno-obrazovnom napredovanju preuzima knjižničar. Učitelji – voditelji u tom vremenu mogu usmjeriti pažnju na svoje stručno usavršavanje. Također, mogu se usmjeriti i na pronalazak novih metoda učenja koje mogu implementirati prilikom sljedećeg produženog boravka. Roditelji žele da njihovo dijete bude zadovoljno i na sigurnom. Projekti koje knjižničar osmišljava uvelike mogu pomoći učenicima pri daljnjem životu, osobito u cjeloživotnom obrazovanju.

4.2. Međupredmetne teme

Pri pronalasku tema za radionice i ostale aktivnosti u produženom boravku u knjižnici, knjižničari mogu potražiti u Nacionalnom okvirnom kurikulumuoplaniranju i

ostvarivanju međupredmetnih ili interdisciplinarnih tema. „One pridonose međusobnomu povezivanju odgojno-obrazovnih područja i nastavnih predmeta u skladnu cjelinu“ (Skupina autora, 2010, str. 28). Razvijanje temeljnih kompetencija učenika je jedan od najvažnijih ciljeva obrade ovakvih tema. Škole i njezini zaposlenici moraju pronaći zanimljiv i obrazovan način za analizu i prijenos znanja učenicima. To se može učiniti putem radionica, aktivnosti, posjeta izvan škole i mnogih drugih mogućnosti.

Nacionalni okvirni kurikulum (skraćeno NOK) (Skupina autora, 2010) predviđa nekoliko skupina međupredmetnih tema koje se mogu obraditi:

- osobni i socijalni razvoj,
- zdravlje, sigurnost i zaštita okoliša,
- učiti kako učiti,
- poduzetništvo,
- uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije,
- građanski odgoj i obrazovanje.

Osobni i socijalni razvoj je potreban zbog osposobljavanja učenika za prepoznavanje i razvijanje kritičkog mišljenja o osobnim i socijalnim područjima i predmetima koji okružuju čovjeka. Također, učenik mora shvatiti da i ta područja i predmeti utječu na njegovo vlastito mišljenje te da mora razvijati odgovornost za vlastito ponašanje i djelovanje, pozitivan odnos prema drugim ljudima te konstruktivno sudjelovanje u društvenom životu. Jačanje samopouzdanja, razvoj i izgrađivanje komunikacijskih, organizacijskih i socijalnih vještina omogućuju učeniku u daljnjem životu razvoj sposobnosti te zadovoljavanje vlastitih potreba i sklonosti.

Zdravlje, sigurnost i zaštita okoliša je interdisciplinarna tema koja promiče i osigurava razvoj pozitivna i odgovorna odnosa učenika prema svojem zdravlju i sigurnosti, zdravlju i sigurnosti drugih te zaštiti okoliša i održivom razvoju. Ranim poticanjem zdravog života kod učenika, može znatno promijeniti razmišljanje učenika o svojem zdravlju, ali i zdravlju svojih roditelja. U ovom aspektu u NOK-use podrazumijevaju svi vidovi zdravlja od tjelesnog, mentalnog, emocionalnog do socijalnog zdravlja (Skupina autora, 2010). Jedan od ciljeva ove teme je trajno usvajanje zdravog životnog stila poput zdrave i uravnotežene prehrane, stalne i

primjerene tjelesne aktivnosti kao i pravilni i odgovorni odnos prema sebi i drugima. Također, pruža učenicima znanje i vještine za donošenje ispravnih odluka o svojem životu te usvajanje vrijednosti poput obzirnosti, štedljivosti, solidarnosti i poštovanja samih sebe.

Razvijanjem kompetencije učiti kako učiti se osposobljava učenike za učinkovitu organizaciju vlastitog učenja, kao i razvijanje pozitivnog stava prema istome. Jedan od najvažnijih ciljeva školskih knjižničara je naučiti učenike o daljnjem obrazovnom i profesionalnom razvoju koji ih vodi do cjeloživotnog učenja. Kompetencija sadrži elemente osposobljavanja za organiziranje i praćenje usvajanja, obrade i vrednovanja novog znanja, vještina, sposobnosti i stavova te primjena istih u različitim situacijama (Skupina autora, 2010) u kojim se učenici mogu zateći tijekom života.

Još jedna kompetencija koja se navodi u NOK-u je poduzetništvo. Učenje o poduzetništvu ima za osnovni cilj razviti osobine ličnosti i znanja, vještine, sposobnosti i stavove potrebne za djelovanje pojedinca kao uspješne poduzetne osobe (Skupina autora, 2010). Učenici bi nakon savladavanja ove kompetencije trebali biti spremni na prihvaćanje promjena i preuzimanje rizika. No, trenutna situacija u društvu pokazuje da se ova kompetencija minimalno obrađuje. Učenici bi se trebali razviti u poduzetne osobe koje su osposobljene za uočavanje prilika u kojima mogu svoju ideju pretvoriti u djelatnost i pomoći u razvoju društva i zajednice u kojoj žive.

Kompetencija koja se najviše veže uza školsku knjižnicu je upotreba informacijske i komunikacijske tehnologije. Razvojem tehnologije dostupna su mnoga nova nastavna pomagala i sredstva u svim odgojno-obrazovnim predmetima. Dostupnost interneta omogućuje veći protok informacija, njihovo pretraživanje i suradnju između zaposlenika škole i njihovih kolega unutar svoje države i ostalih država svijeta. Informacijska pismenost pridonosi i razvoju učenikovog samostalnog učenja, ali i suradnje s ostalim kolegama. Učenicima je potrebno omogućiti što veći pristup tehnologiji te ih naučiti prepoznavanju svih opasnosti koje prijete preko nje, bilo da su tehničke naravi poput računalnih virusa, bilo da su osobne naravi poput zlostavljača i verbalnog nasilja. Učenici bi se trebali služiti tehnologijom u svim predmetima te dobiti mogućnost za stjecanje vještine razmjene ideja.

Posljednja kompetencija je građanski odgoj i obrazovanje. Svrha njegovog poučavanja je pridonijeti osposobljenosti učenika za aktivno i učinkovito obavljanje svoje građanske uloge. Boljim upoznavanjem sebe i svoje uloge u razvoju društva te prihvaćanjem različitosti drugih, učenici razvijaju samostalnost, osobni integritet te pozitivan odnos s drugim

učenicima i okolinom (Skupina autora, 2010). Elementi koji čine ovu interdisciplinarnu temu su znanja, vještine, sposobnosti i stavovi koji razvijaju svijest učenika o demokraciji te potiču aktivno sudjelovanje u demokratskim odnosima u školi, zajednici i društvu.

4.3. Analize

Rijetko koji djelatnici u kulturi, a posebice knjižničari, u svom prijašnjem radu su koristili analize marketinške struke u svome radu. No, zbog ubrzanog načina života i mogućnosti da se korisnici više ne odlučuju samo na ustanove kulture za provođenjem svog slobodnog vremena, ono se mora započeti. Literatura vezana uz marketing koja je dostupna na hrvatskom jeziku većim dijelom ima primjere rada i analiza za ekonomiju, a ne za knjižničarstvo. Usprkos tome, knjižničari ne smiju biti obeshrabreni nego pronaći način za primjenu takvih elemenata rada u svom djelovanju. Dvije analize koje će se predstaviti u ovom radu su PEST i SWOT analize.

4.3.1. PEST analiza

„PEST analiza je analiza političkih, ekonomskih, društvenih i tehnoloških čimbenika iz okruženja. Ona predstavlja okvir za oblikovanje i kategoriziranje kako bi se menadžmentu pružio lakši uvid u problematiku“ (Pavičić, Alfirević i Aleksić, 2006, str.24). Pošto se društvo u kulturi, a samim tim i školske knjižnice neprekidno mijenja, knjižničari bi trebali analizirati situaciju i pronalaziti sva rješenja koja bi ih dovela do ispunjenja uloga i zadaća. Tri kategorije koje se mogu temeljiti na PEST analizi su:

- strateške,
- operativne,
- taktičke (Pavičić, Alfirević i Aleksić, 2006).

Od njih, školski knjižničar će najviše profitirati od strateških ciljeva jer se oni odnose na odluke o ponudi i ciljanim skupinama. Analiza se može primijeniti u shvaćanju i prihvatanju nadolazećih mogućnosti koje se trenutno ne cijene u društvu, poput sponzorstava ili volonterstva. Nakon dogovora, pronalazak tima i provedbe analize, potrebna je dobra prezentacija. Velika većina griješi ukoliko prezentirane podatke ne primjeni u svome daljnjem radu jer bez primjene nema i rezultata i cijela koncepcija analize je nepotrebna.

U ovoj PEST analizi se polazi od pretpostavke da školska knjižnica nije dovoljno iskorištena u produženom boravku. Potrebno je pronaći relevantne činjenice koje bi prikazale da se ona može više iskoristiti te koja bi prikazala koje su njene mogućnosti.

4.3.1.1. P– političko

„P“ označava političko okruženje. Ono se može sagledati kroz zakonodavstvo, razne propise i pravilnike koje trenutna vlast donosi, političke promjene na lokalnoj i državnoj razini i pristup specijalističkim izvorima financiranja (Pavičić, Alfirević i Aleksić, 2006).

U svim relevantnim hrvatskim zakonodavnim dokumentima se izričito ne spominje korištenje školske knjižnice prilikom produženog boravka poput što bi i koliko sati školski knjižničar trebao raditi u njemu. Svaki pravilnik koje se tiče teme produženog boravka se donosi na lokalnoj razini to jest ne postoji službeni državni pravilnik u kojem se specifično navodi tko ga može voditi, s kojom stručnom spremom i fakultetskim obrazovanjem ili na koji način koristiti metode. U Pravilniku o tjednim radnim obavezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (2014.), on se definira te se propisuju radne obaveze učitelja unutar boravka, ali nema specifičnih definicija koje poslove mora obavljati. U zakonima, pravilnicima i standardima za školske knjižnice ne navodi se mogućnost rada školskog knjižničara u sklopu produženog boravka.

Političke promjene na lokalnoj i državnoj razini mogu smanjiti troškove škole te se to može odraziti na izvođenje aktivnosti. Primjer za to može biti ako se ravnatelj usmeno dogovori o financiranju produženog boravka s jednim gradonačelnikom, a nakon izbora se on promijeni. Novi gradonačelnik nema pismeni dokument i može odbiti financiranje. Posljedica toga može biti upis manjeg broja učenika i manja mogućnost korištenja školske knjižnice unutar boravka. Manje financiranje može označiti i smanjenje troškova za opremu i pribor koji bi se koristio prilikom radionica i projekata. Zbog toga treba pristupiti specijalističkim izvorima financiranja poput EU fondovima.

4.3.1.2. E – ekonomsko

Drugo slovo, „E“, označava ekonomsko okruženje koje se može prikazati s razinom gospodarske aktivnosti, razvojem pojedinih gospodarskih grana kao i mogućnost povrata ulaganja u pojedine djelatnosti (Pavičić, Alfirević i Aleksić, 2006).

Ekonomsko okruženje se može povezati sa zaposlenošću roditelja. Sve zaposleniji roditelji, koji često nemaju dovoljno vremena za objašnjavanje gradiva i pregledavanje svake

zadaje svog djeteta, se oslanjaju na učitelje unutar produženog boravka za precizno definiranje gradiva i bilo koje pomoći koja učeniku treba. Nakon završetka obrazovnog rada, učenici se odlaze odmoriti ili u prostorije boravka ili u druge prostorije škole, poput knjižnice ili kuhinje. Unutar knjižnice mogu pronaći zanimljive i obrazovne časopise uz koje se mogu opustiti i povećati svoje opće znanje. Roditelji se mogu opustiti na svom radnom mjestu i pridonijeti zajednici sa svojim radom znajući da su im djeca na sigurnom.

Odlazak u knjižnicu i provođenje slobodnog vremena u njoj, učenici mogu iskoristiti za pronalaženje novih hobija i zanimacije. Primjerice, učenik čitanjem putopisa ili povijesnih časopisa može spoznati da mu se sviđaju predmeti geografija ili povijest te pronaći svoje buduće zanimanje. Ukoliko se ulaže u njegovu želju za znanjem, društvo može profitirati vrhunskim znanstvenikom kroz desetljeće rada. Zbog toga je potrebno poticati financiranje bilo koje vrste produženog boravka u sadašnjem vremenu za bolju budućnost.

4.3.1.3. S – društveno

„S“ predstavlja društveno (engl. social) okruženje poput promjene u strukturi stanovništva, obrazovanosti stanovništva, načinu provođenja slobodnog vremena i navike prilikom kupnje proizvoda odnosno korištenja usluga (Pavičić, Alfrević i Aleksić, 2006).

Produženi boravak već je sad mjesto opuštenog i smirenog obrazovnog rada, gdje se učenici mogu međusobno družiti i zabaviti bez konstantnog ušutkavanja i smirivanja učitelja, no i dalje moraju vježbati zadatke i pisati zadaću. U knjižnici vrijeme mogu provesti igranjem društvenih igara i stvaranjem prijateljstava bez stanke za učenje.

Sve veća ponuda slobodnih izvanškolskih aktivnosti može roditeljima otežati izbor najbolje aktivnosti za njihovo dijete. Odabirom jedne, djeca mogu biti zadovoljna, ali postoji mogućnost da će je se nakon nekog vremena zasititi i odustati od nje. Zbog toga im je potrebna kontinuiranost koja se može ponuditi u produženom boravku, a samim time i u školskoj knjižnici.

4.3.1.4. T – tehnološko

Posljednje slovo „T“ znači tehnološko okruženje. Ono se odnosi na dostupnost suvremene komunikacijske infrastrukture i tehnologije, razvoj tehnologije bitne za djelovanje, zajedničko istraživanje i ulaganje u tehnološki razvoj te poboljšanu dostupnost i korisnost usluga korisnicima kao rezultat tehnološkog napretka (Pavičić, Alfrević i Aleksić, 2006).

Tehnološko okruženje se najlakše može definirati jer knjižničar treba biti informacijski i informatički pismen s naprednim znanjem pretraživanja i pregledavanja dostupnih informacija. Također, mora ocijeniti koje su informacije relevantne i potrebne učenicima. S razvojem tehnologija, učenici i u ranoj školskoj dobi poznaju rad na računalnu i mobilnim telefonima. Zbog toga ih treba poučiti radionicom u sklopu školske knjižnice, a koja se može održati učenicima polaznicima produženog boravka o svim opasnostima koje mogu pronaći na internetskim stranicama.

Sadašnji učenici u budućnost moraju ponijeti upotrebljiva, povezana i primjenjiva znanja. „Učenje pomoću interneta nije samo stvar tehnološkog napretka. Ono mijenja vrstu obrazovanja koje je potrebno za rad s informacijama prikupljenih putem interneta te razvija sposobnost učenja u društvu i gospodarstvu“ (Lovrinčević,...et.al., 2005, str. 214.). To treba biti osnova knjižničarima u planiranju svojih daljnjih aktivnosti. U radu s korisnicima od prvog razreda može se stvoriti društvo koje vrednuje informacije logički i kritički te koje kasnije može pridonijeti zajednici kojoj pripada.

4.3.2. SWOT analiza

SWOT analiza je jedan od najprihvaćenijih i najjednostavnijih alata za pregled okruženja i organizacije. SWOT označava kraticu engleskih riječi Strengths, Weaknesses, Opportunities i Threats što na hrvatskom jeziku označava riječi: snage, slabosti, prilike i prijetnje. „Ona obuhvaća proces analiziranja institucije i njezinog okruženja na način da se utvrđuju snage i slabosti koje institucija ima i može na njih utjecati te vanjske prilike i prijetnje s kojima se suočava u svom radu i mora ih uvažiti“ (Pavičić, Alfirević i Aleksić, 2006, str. 34).

Prilikom izrade analize potrebno je pronaći jednostavne i „zdravorazumske“ činjenice koje se potom slažu u pregledne liste s opisima. Potom ih je potrebno uvrstiti u preglednu matricu, objasniti i prezentirati nadređenim osobama. Najvažnije je primijeniti ovu matricu u daljnjem radu, ističući svoje prednosti, prikriti ili smanjiti slabosti, iskoristiti sve prilike i odstraniti eventualne prijetnje. No, matrica ne bi smjela uključivati previše stavaka jer može postati nepregledna i samim time i zbunjujuća za stranke kojima je namijenjena. Još jedna greška je pogrešno procjenjivanje je li neka stavka prednost ili slabost jer se neke prednosti mogu lako pretvoriti u slabosti ili prijetnje ukoliko se sagleda iz druge perspektive. Zbog toga rezultati SWOT analize ovise o sposobnosti uključenih osoba te mogu li oni pravilno procijeniti svaki pojedini element iz okruženja ili institucije.

4.3.2.1. S – strengths - snage

Prvo slovo u akronimu je S koji označava riječ Strengths, na hrvatskom jeziku: snage što se može odnositi naiskusne i obrazovane djelatnike, kvalitetno vodstvo institucije, dobru lokaciju i prostornu organiziranost institucije, kao i osigurane dugoročne izvore za financiranje i prepoznatljivost za korisnike (Pavičić, Alfrević i Aleksić, 2006).

Prema Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008), poslovodni i stručni voditelj školske ustanove je ravnatelj. On mora biti kompetentna i stručna osoba koja želi školi priskrbiti najbolje. On treba birati kvalitetne i visokomotivirane kandidate koji imaju završen potreban stupanj obrazovanja. Kvalitetni učitelji – voditelji produženog boravka i školski knjižničari mogu pronaći mnogo načina za suradnju i međusobnu interakciju. Cijeli školski tim na čelu s ravnateljem koji ima želju za razvojem i postizanjem rezultata je velika snaga potrebna školi.

Blizina centru grada je snaga ukoliko je bogata sadržajima za djecu, parkovima, muzejima, kazalištima i ostalim kulturnim i umjetničkim ustanovama. Školski knjižničar i učitelj – voditelj mogu učenike voditi u neku lokalnu knjižnicu, primjerice narodnu ili specijalnu i tamo održati neku aktivnost ili radionicu. Unutar škole, ukoliko je prostor knjižnice u blizini prostora za produženi boravak, učenici mogu lakše i brže doći i prisustvovati radionicama.

Kvalitetan ravnatelj treba osigurati izvore financiranja na lokalnim i državnim razinama. Ne smije nedostajati običnog materijala poput papira, ljepila, olovki i ostalog za rad u produženom boravku ili pri radionicama u knjižnici. Radovi koje učenici naprave prilikom boravka u knjižnici mogu poslužiti kao ukras i dekor same knjižnice ili prostora boravka. Ukoliko učenici i roditelji to vide, oni mogu preporučiti boravak drugim roditeljima i samim time dovesti do veće potražnje za tim načinom organiziranja nastave.

4.3.2.2. W – weaknesses - slabosti

„W“ označava riječ Weaknesses odnosno hrvatski slabosti. „To se odnosi na lošu organizacijsku strukturu, preveliki broj djelatnika za opseg poslova kojima se institucija bavi, nezadovoljstvo i nemotiviranost djelatnika za rad ili neodgovarajući primjena marketinških aktivnosti“ (Pavičić, Alfrević i Aleksić, 2006, str. 35).

Najveća slabost koja može biti povezana uz produženi boravak u školskoj knjižnici je nemotiviranost učitelja – voditelja i knjižničara za suradnjom. Time se cijeli jedan segment učenja eliminira, a ponajviše informacijska pismenost i početak cjeloživotnog učenja. Jedna

mogućnost za uklanjanjem te slabosti je ravnatelj koji može potaknuti na suradnju. No, ako je i on nezainteresiran za napredak i razvoj škole, onda postoji veliki problem u toj školi. Još jedna mogućnost su i nesređeni međuljudski odnosi između zaposlenika koji mogu dovesti do nezadovoljstva na poslu. Učitelj može iskaliti to nezadovoljstvo na učenike stvaranjem stresa i neugode.

Još jedna slabost može biti i radno vrijeme knjižnice i vremena u kojem se provodi produženi boravak. Njihovo radno vrijeme se ne mora poklapati u cijelosti, ali bi bilo poželjno da se barem nekoliko sati mogu poklapati. Potrebno je osigurati dovoljno zaposlenika za takvu organizaciju, ali i paziti da ih ne bude preveliki broj.

4.3.2.3. O – opportunities – prilike

Treće slovo „O“ je Opportunities odnosno prilike. Primjeri koji se mogu koristiti za ovaj element je promjena zakonskih propisa vezanih uz financiranje institucija kulture i umjetnosti, poboljšavanje ukupne ekonomske situacije u okruženju, mogućnost pristupa fondovima Europske unije i novim izvorima financiranja te povećanje interesa javnosti i medija za specifičnu kulturnu baštinu (Pavičić, Alfirević i Aleksić, 2006).

Za škole koje još nisu uvele povezivanje školske knjižnice i produženog boravka, samo uvođenje je prilika koju trebaju iskoristiti. Školski knjižničar posjeduje znanje koje učitelj – voditelj nema, a učenicima je potrebno za daljnji život. Informacijska pismenost i priprema za početak samostalnog učenja i cjeloživotnog obrazovanja su važni čimbenici u suradnji nastavnika i knjižničara.

Razvoj ekonomije može pridonijeti i školama i produženom boravku. Ukoliko se roditelji zaposle, oni ne mogu biti sa svojom djecom cijelo vrijeme, ali im mogu platiti smještaj u produženom boravku koji se kasnije može održavati u školskoj knjižnici. Tome može pridonijeti i korištenje novih vrsta financiranja poput pisanja projekata za dobivanje novaca iz fondova Europske unije. Dobiveni novac može se iskoristiti za kupnju nastavnog materijala koji će se koristiti prilikom održavanja radionica ili projekata. Knjižničari ih mogu iskoristiti za kupovinu novih knjiga ili obrazovnih CD-a i DVD-a, a koje bi učenici mogli koristiti prilikom osnivanja čitateljskih klubova ili radionica s ciljem poticanja čitanja.

4.3.2.4. T – threats - prijetnje

Posljednje slovo „T“ označava Threats ili prijetnje. „Prijetnje se mogu odnositi na nenaklonjenost lokalnih, županijskih ili državnih institucija i pojedinaca, promjene zakonskih

propisa koje ugrožavaju dugoročni razvoj i opstanak institucije, nepovoljne demografske promjene u okruženju, pogoršavanje životnih standarda ciljanih skupina ili korisnika institucije“ (Pavičić, Alfirević i Aleksić, 2006, str. 35).

Velika prijetnja koja je trenutno aktualna u Republici Hrvatskoj je smanjenje stope nataliteta. Svake se godine sve manje učenika upisuje u prvi razred osnovne škole. To se mora promijeniti jer se smanjenjem broja učenika smanjuje i potreba za zaposlenima u školi. Ono može dovesti do smanjivanja sredstava i preraspodjele djelatnika unutar škole pa se na mjesto knjižničara može zaposliti nastavnik koji je pred mirovinom i nema sve stručne kompetencije potrebne za rad knjižnice. Takvi nastavnici najčešće nisu motivirani za rad s učenicima i suradnju s ostalim djelatnicima unutar škole što se može odraziti na produženi boravak.

Cijene produženog boravka se razlikuju u Republici Hrvatskoj, od 100 do 500 kuna (Novi pravilnik o programu produženog boravka u gradskim školama, 2014). Ukoliko roditelji nisu u mogućnosti platiti cijenu, učenici ne mogu sudjelovati u produženom boravku te samim time gube priliku za socijalizaciju i pomoć pri učenju i rješavanju zadataka. Lokalni dužnosnici moraju omogućiti različite cijene boravka, pazeći na visinu prihoda roditelja i olakšati im plaćanje produženog boravka. No, to neće biti moguće ukoliko dužnosnici nisu zainteresirani za razvoj škole i društva, nego samo za svoj interes.

5. Istraživanje

U nastavku rada nakon određivanja metodologije koja će se koristiti, odredit će se i uzorak koji će se ispitati. Također je potrebno i postaviti i cilj istraživanja.

5.1. Metodologija i uzorak

Istraživanje će se provesti zbog utvrđivanja koriste li školski knjižničari mogućnost organiziranja programa za učenike koji se nalaze u produženom boravku. Za potrebe istraživanja, kao mjerni instrument korištena je metoda osobnog intervjua koja ujedno omogućuje detaljniji uvid u istraživanu problematiku. Intervju uključuje veliki broj otvorenih pitanja. Odgovori nisu ponuđeni već ispitanica opisuje pojmove i iskustva vlastitim riječima. Intervju je polu-strukturiran i opširan po ustroju, a redoslijed pitanja nije važan za sam proces istraživanja. U svakom trenutku intervjua se može prekinuti, a planirano vrijeme njegovog trajanja je oko 45 minuta.

Ispitanica je odabrana slučajnim odabirom. Ona je knjižničarka u osnovnoj školi te je najkompetentnija osoba za razgovor o temizbog dugog radnog iskustva unutar školske knjižnice. Također, u toj osnovnoj školi, produženi boravak se održava duži niz godina te knjižničarka ima i iskustva u radu s voditeljicama produženog boravka i organiziranju programa za tu vrstu učenika. Pošto je zajednica knjižničara malena, iz etičkih razloga koji moraju biti uvaženi prilikom ovakve vrste istraživanja, anonimnost ispitanice je osigurana. Intervju se odvijao u prostorijama knjižnice, u komunikaciji licem u lice.

5.2. Ciljevi i istraživačka pitanja

Postavljenim pitanjima u intervjuu utvrđuje se glavni i pomoćni ciljevi. Glavni cilj je utvrditi kakva je organizacija korištenja školske knjižnice tijekom trajanja produženog boravka. S druge strane, pomoćni ciljevi su procijeniti suradnju između školskog knjižničara i učitelja – voditelja produženog boravka te utvrditi želju školskog knjižničara za provođenjem različitih tipova radionica za korisnike produženog boravka. U skladu s ciljevima istraživanja postavljeno je nekoliko pitanja na koje se nastojalo odgovoriti analizom ispitanikovih odgovora. Pitanja su:

1. Koliko su produženi boravak i školska knjižnica povezani?
2. Kako i u kojoj mjeri se izvode knjižnični programi za učenike koji su u produženom boravku?
3. Koje je mišljenje knjižničarke o važnosti suradnje između sudionika odgojno-obrazovnog procesa?

5.3. Intervju

Pitanja su podijeljena u dvije glavne teme: „razmišljanje o školskoj knjižnici i produženom boravku“ i „iskustva u radu knjižnice u produženom boravku“. Ispitanica koja odgovara na pitanja je anonimna, a nije potrebno slijediti redoslijed pitanja s predloška.

1. Što za Vas znači produženi boravak?
2. Jeste li se susreli s produženim boravkom u svom privatnom životu? Ako jeste, možete li pružiti primjer (osobno, vlastita djeca)?
3. Zna li organizira li Vaša škola produženi boravak?
 - 3a. Ako da, koji broj učenika je uključen u njega?
 - 3b. Koja je dob učenika koji su obuhvaćeni produženim boravkom (koji razredi)?

- 3c. Ako da, jesu li učenici tijekom boravka raspoređeni prema razrednim odjelima?
4. Možete li objasniti kako je organiziran produženi boravak u Vašoj školi?
5. Što za Vas predstavlja „školska knjižnica“?
6. Koja je za Vas najvažnija uloga školske knjižnice u životu škole? Molim objasnite.
7. Prema Vašem mišljenju, koji su oblici knjižničarskog programa najvažniji (primjer: radionice vezane uz poticanja čitanja, radionice vezane uz informacijsku pismenost, radionice interdisciplinarnog sadržaja, posjet društvenim i kulturnim ustanovama, organiziranje kvizova...). Možete li mi dati primjer nekog programa održanog u Vašoj knjižnici?
8. Prema Vašem mišljenju, jesu li školska knjižnica i produženi boravak povezani? Možete li objasniti svoj odgovor.
9. Osnovne aktivnosti u produženom boravku se mogu razdvojiti na tri dijela: učenje, slobodno vrijeme i prehrana učenika. Dolaze li učenici u školsku knjižnicu u slobodno vrijeme kada su u produženom boravku?
- 9a. Ako da, koliko često dolaze? Što rade?
10. S druge strane, organizirate li Vi neki oblik knjižničarskih programa za učenike u produženom boravku?
11. Koje oblike knjižničarskog programa organizirate za učenike u produženom boravku?
12. Koliko često organizirate neki oblik knjižničarskih programa za učenike u produženom boravku?
13. Koje su knjižničarske programe učenici najbolje prihvatili? Možete li mi izdvojiti neki primjer.
14. Uz knjige, koje još popratne materijale imate u svojoj školskoj knjižnici za organiziranje tih knjižničarskih programa (npr. časopise, društvene igre, filmove, videoigre,...)?
- 14a. Kako ste ih upotrijebili za organizaciju programa?
15. Kakav uredski namještaj i tehničku opremu imate u prostoriji školske knjižnice za organiziranje knjižničarskih programa?
- 15a. Kako ste njih upotrijebili za organizaciju programa?
16. Vezano uz suradnju s voditeljem produženog boravka, kakva su Vaša iskustva u radu? Možete li mi dati neki primjer. Biste li nešto promijenili?
17. Vezano uz suradnju s ostalim zaposlenicima škole, kakva su Vaša iskustva u radu? Možete li mi dati neki primjer. Biste li nešto promijenili?
18. Prema Vašem mišljenju, koliko je suradnja važna za Vaš posao?
19. Za kraj, imate li u programu i iduće školske godine ovakav oblik produženog boravka?

19a. Biste li nešto promijenili (drukčiji programi, veći broj učenika)?

5.4. Rezultati istraživanja

U prilogu ovog rada je priložen transkript razgovora, akroz ovo poglavlje će se prikazati sažeti prikaz intervjua.

Prvi dio se odnosi na razmišljanja o produženom boravku i školskoj knjižnici. On se temelji na razmišljanjima ispitanice o značenju produženog boravka i školske knjižnice.

Produženi boravak za ispitanicu znači boravak djece u školi nakon što im završi redovna nastava, a u svom privatnom životu se nije susrela s takvim načinom rada. U školi u kojoj radi je produženi organiziran na način da postoje dvije mješovite grupe učenika, a ukupno ih ima između 50 i 60, no naglašava da se svake godine mijenja broj učenika ovisno o zainteresiranosti roditelja, a i samih učenika. Osim ovih informacija, ispitanica kaže da zna da učenici nakon redovite nastave odlaze u prostoriju raspoređenu za produženi boravak sa svojom učiteljicom koja pazi na njih. Iz dijela razgovora i razmišljanja o produženom boravku, zaključuje se da makar je ispitanica stručni suradnik knjižničar koji ne treba imati znanje o organizaciji produženog boravka, ona ima široko znanje što označava motiviranost i želju za uključivanjem svih učenika u rad knjižnice i škole.

Što se tiče školske knjižnice, ispitanica navodi da je ona centralno mjesto u školi i naglašava da je knjižnica mjesto dostupno svima, kao i mjesto gdje se mogu odmoriti od nastave i pronaći sve potrebne informacije. Pitanje o najvažnijom ulozi školske knjižnice, ispitanica je odgovorila jednostavno i razumljivo s primjerom koji svatko može shvatiti. Po njezinom mišljenju, najvažnija uloga školske knjižnice je odgojno-obrazovna. One se ne mogu odvojiti jer se u knjižnici u svakom trenutku i uči i odgaja. Poticanjem čitanja potiče se kreativnost učenika i razmišljanje o svijetu u kojem žive. S druge strane, posuđujući knjige iz knjižnice, učenici razvijaju naviku čuvanja tuđih stvari i njihovog vraćanja u istom stanju. Samim time, oni počinju poštivati tuđe stvari. Ispitanica potvrđuje svoje mišljenje prikazom knjižničkih programa koje ona provodi unutar svoje knjižnice. Svi programi su jednako važni, a ispitanica navodi primjere: radionice informacijske pismenosti, kvizove znanja, organizacija susreta s piscima, radionice poticanja čitanja i odgoja i obrazovna predavanja. Uz to vodi i izvannastavnu aktivnost Knjižničari.

Vezano uz povezanost školske knjižnice i produženog boravka, ispitanica smatra da su oni povezani jer u dogovoru s učiteljicama, učenici mogu dolaziti u knjižnicu po informacije koje im trebaju, ali i pohađati razne sadržaje koji su organizirani za njih. Učenici koji

pohađaju produženi boravak dolaze u školsku knjižnicu kad imaju slobodno vrijeme. Ispitanica navodi dva primjera. Prijašnjih godina učenici su, za vrijeme produženog boravka, bili smješteni u prostoriji knjižnice, pa su slobodno vrijeme provodili u njoj. Od ove godine oni imaju svoje prostorije i dolaze po potrebne informacije, ali većina njihovog slobodnog vremena je poslije 14 sati kad je knjižnica zatvorena.

Drugi dio je vezan uz iskustva u radu knjižnice u produženom boravku. Glavni dio ovog dijela je prikazati na koji način školski knjižničar približava svoj posao učenicima koji pohađaju produženi boravak.

Za početak je bilo potrebno potvrditi da ispitanica organizira neki oblik knjižničkih programa za učenike koji su u produženom boravku. Za njih organizira prigodne programe uz pomoć svojih kolega koji vode izvannastavne aktivnosti. Osim toga, za njih i priređuje turnire u igranju društvenih igara koju su učenici najbolje prihvatili. Još jedan primjer je i organiziranje čitanja priča. Te programe ispitanica organizira jednom u dva mjeseca ili kada se ukaže potreba.

Knjižnična građa koja se nalazi u knjižnici se sastoji od knjiga, ali i društvenih igara, videoigara, časopisa i filmovima. CD-ROM-ove s igrama, ispitanica u svojoj knjižnici nema jer učenici većinom igraju igre na računalu. U organiziranju programa za učenike u produženom boravku, ispitanica koristi knjige prilikom suradnje s učenicima tijekom izvannastavne aktivnosti Hrvatskog jezika. Oni su čitali knjige svojim mlađim kolegama. Također, prilikom filmskih projekcija, ispitanica je koristila filmove iz svojeg fonda.

S druge strane, od uredskog materijala, ispitanica je navela da se u knjižnici nalaze stolovi, stolice, police za knjige, kose police za časopise kao i ostakljene police za referentnu zbirku. Unutar knjižnice se nalazi 30 mjesta za nastavu, a namještaj zadovoljava sve potrebne standarde. Prilikom organizacije programa, sav namještaj se može jednostavno premjestiti ili pripremiti za aktivnosti. Tehnička oprema se sastoji od Smart TV-a, video i DVD-playera, CD-playera, kao i pet računala s pristupom internetu te printerom koji se upotrebljava samo za potrebe nastave.

Važnost suradnje između suradnika je uvijek potrebno isticati. Ispitanica smatra da ima dobru suradnju s voditeljicama produženog boravka. Smatra da lijepo surađuju i to vidi u zajedničkoj organizaciji raznih aktivnosti. Sa svoje strane ne bi ništa mijenjala, ali smatra da bi voditeljicama više odgovaralo ukoliko bi imale knjižnicu na raspolaganju i u popodnevним satima. I s ostalim zaposlenicima, ispitanica ima dobru suradnju. S njima se dogovara za aktivnosti i projekte. Ima veliku motivaciju za osmišljavanje programa u kojim bi korelirala ne samo s jednim nastavnikom nego i više njih. Za primjer ističe da najviše surađuje s

učiteljica razredne nastave i hrvatskoga jezika. Ispitanica vezano uz suradnju zaključuje da se ništa ne može napraviti ako ne postoji dobra suradnja, u ovom slučaju između knjižničara i ostalih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Ističe da sa svima treba surađivati te daje primjer svoje suradnje s Dječjim odjelom Narodne knjižnice u organiziranju knjižnih susreta kao i primjer suradnje s ostalim kulturnim ustanovama na području grada u organiziranju predstava i projekcija filmova.

Zaključna pitanja u ovom intervjuu su vezana uz predviđanje ispitanice o nastavku suradnje s voditeljicama produženog boravka. Ona planira nastaviti suradnju i provođenje aktivnosti, no ističe nemogućnost pretpostavke o interesu za produženi boravak sljedeće godine. Što se tiče eventualnih promjena, ispitanica bi željela da više učenika pohađa produženi boravak te više novčanih sredstava i knjižne građe. Za rješavanje pitanja aktivnosti knjižnice u popodnevnim satima vidi u mogućnosti zapošljavanja još jedne kompetentne osobe.

5.5. Zaključak istraživanja

Prema rezultatima istraživanja, može se odgovoriti na prvotno postavljena istraživačka pitanja.

1. Koliko su produženi boravak i školska knjižnica povezani?

Povezanost produženog boravka i školske knjižnice definirana u nekom specifičnom pravilniku koji se koristi unutar škole, ali voditeljice produženog boravka i knjižničarka ne žele uskratiti knjižnicu i sav rad povezan s njom učenicima koji su u produženom boravku. Veliki problem im predstavlja radno vrijeme knjižnice koje se ne poklapa s vremenom produženog boravka. Zbog toga je potrebno osmisliti neko rješenje jer knjižnica treba biti na raspolaganju sa svim svojim sredstvima.

2. Kako i u kojoj mjeri se izvode knjižnični programi za učenike koji su u produženom boravku?

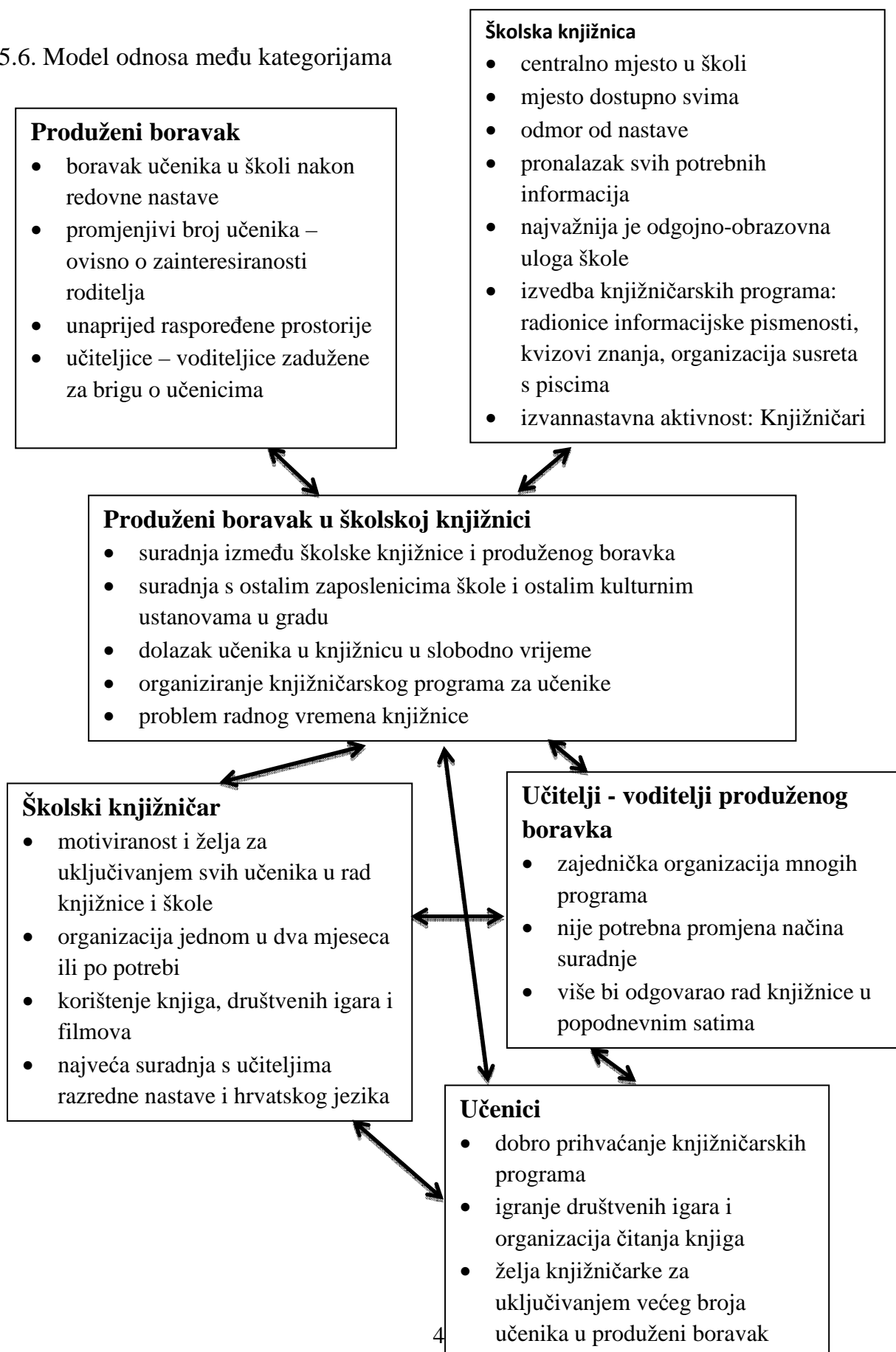
Knjižničarka osmišljava projekte i aktivnosti za učenike koji se nalaze u produženom boravku. Korištenjem građe koju ima u knjižnici kao i osmišljavanjem posjeta kulturnim ustanovama na području grada želi da se učenici ne osjećaju izostavljeno ili posebno, samim tim što dio vremena provode u produženom boravku. Zbog obujma posla koje knjižničarka

obavlja, količina programa može varirati od jedan program u mjesec ili dva, ali postoji želja i motivacija za povećanjem njihovog broja.

3. Koje je mišljenje knjižničarke o važnosti suradnje između sudionika odgojno-obrazovnog procesa?

Mišljenje knjižničarke o važnosti suradnje se najbolje pokazuje u rečenici: ništa se ne može napraviti ako ne postoji dobra suradnja. Svojim primjerom suradnje sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa, od nastavnika, voditeljica produženog boravka, ostalim stručnim suradnicima pa i onih sudionika koji nisu uvijek direktno vezani uz školu. To se odnosi na kolege knjižničare s Dječjeg odjela i zaposlenike u kinu i kazalištu. U organiziranju programa unutar škole, uočava se velika motiviranost u osmišljavanju programa koji korelira s više nastavnika. To dovodi do učenikova povezivanja znanja i podloge za daljnje učenje koje se nastavlja tijekom cijelog života.

5.6. Model odnosa među kategorijama

5.7. Primjer utemeljene teorije

Jedan od najboljih primjera utemeljene teorije je suradnja između školske knjižničarke i voditeljica produženog boravka. Prema Tucman (2011) knjižnica je specijaliziran prostor u kojem učenik provodi svoje slobodno vrijeme bilo čitajući knjige i časopise bilo igrajući društvene igre s ostalim učenicima. Ovo istraživanje pokazalo je da je suradnja uspješna jer učenici mogu, tijekom svog boravka u produženom boravku, doći u knjižnicu i pitati za informacije koje su im potrebne ili se zabaviti poslije nastave.

Poticanje čitanja i provedba radionica o toj temi je jedan od načina primjene suradnje. Odgojna i obrazovna uloga knjižnice dolazi do izražaja, posebice kod učenika koji još nemaju razvijenu ljubav prema knjigama, književnosti ili nekom drugom predmetnom području. Poticanje čitanja je temelj stvaranja kritičkog mišljenja i cjeloživotnog učenja. Potrebno je imati veliku motiviranost i želju za uključivanjem svih učenika u rad škole i knjižnice. Radionice koje je potrebno osmisliti i izvesti sa svim sudionicima koji sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu veliki su dobitak za njih.

6. Zaključak

Produženi boravak u školskoj knjižnici nije definiran nekim pravilnikom ili standardom, ali uz volju i želju učitelja-voditelja produženog boravka i knjižničara, suradnja se može ostvariti. Potrebno je uvidjeti mogućnosti koje se stvaraju za učenike koji se nalaze unutar produženog boravka organiziranjem projekata i aktivnosti unutar knjižnice. Oni se ne smiju osjećati izostavljeno samo zato jer dodatno ostaju u školi, ali im takav ostanak pruža pravilan razvoj i rast u kvalitetnu osobu koja pomaže i pridonosi svojoj zajednici.

Suradnja između knjižničara i učitelja-voditelja je veoma važna. Oni svojom kreativnošću, motivacijom i željom za omogućivanje zanimljivih programa mogu učeniku omogućiti kvalitetno, kreativno i ugodno vrijeme provedeno u školi. Oni i sami postaju primjer učenicima, prikazujući kako se zajedništvom i poštivanjem drugih može omogućiti razvoj društva i zajednice u kojoj se nalaze.

Iako je istraživanje provedeno kroz intervjuiranje samo jedne školske knjižničarke, rezultati pokazuju da postoji želja za suradnjom i napretkom društva. Taj napredak društva počinje od jednog učenika koji prihvata sve informacije koje dobije te ih upotrebljava stvarajući kritičko mišljenje o sebi i svijetu oko sebe.

7. Literatura

1. Blažeković, T. i Furlan, B. (1993). *Knjižnica osnovne škole*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka.
2. *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008)*. Narodne novine.nn.hr. Preuzeto 3.11.2016., sa <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/339618.html>
3. Hebrang Grgić, I. (2014). *Knjižnice i knjižnične zbirke I*. Nastavni materijal za kolegij Knjižnice i knjižnične zbirke I, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
4. Jaskadanas (2016). *Uz pomoć donacija obnovljena školska knjižnica*. Preuzeto 15.11.2016., sa <http://jaskadanas.hr/Dogadjanja/Clanak/5061/uz-pomoc-donacija-obnovljena-skolska-knjiznica.aspx>
5. Jugović, B.; Puževski, V. i Marčinko, Đ. (1967). *Produženi boravak učenika u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Koraj, Z. (1985). *Integracija nastave i učenja u cjelodnevnom boravku*. Zagreb: Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SR Hrvatske.
7. Kovačević, D. i Lovrinčević, J. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske znanosti Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
8. Kovačević, D. i Tihomirović, E. (2007). „Školska knjižnica : poticanje čitanja i informacijska pismenost“, u: B. Šušnjić, Đ. Franko, T. de Canziani Jakšić (Ur.), *Zbornik radova XVIII. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske. Školsko knjižničarstvo i cjeloživotno učenje*. Rijeka: Agencija za odgoj i obrazovanje : Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci.
9. Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J. i Lovrinčević, J. (2004). *Školska knjižnica - korak dalje*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti.
10. Kulturna baština (2016). Wikipedija, slobodna enciklopedija. Preuzeto 17.11.2016., sa https://hr.wikipedia.org/wiki/Kulturna_ba%C5%A1tina
11. Lovrentjev, A. (2005). *Škola koja voli mene 1 : didaktički priručnik za rad u nastavi i produženom boravku prvog razreda*. Zagreb: DiVič
12. Lovrinčević, J; Kovačević, D; Lasić-Lazić, J. i Banek Zorica, M. (2005) *Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti.

13. Miličević, F. i Dolenec, D. (2009). *Razvoj socijalne dimenzije u obrazovanju : izvještaj za Hrvatsku*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu : Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja.
14. *Novi pravilnik o programu produženog boravka u gradskim školama* (2014). Službene stranice grada Slavonskog broda. Preuzeto 20.11.2016., sa <http://www.slavonski-brod.hr/index.php/5257-novi-pravilnik-o-programu-produzenog-boravka-u-gradskim-skolama>
15. Pavičić, J.; Alfirević, N. i Aleksić, L. (2006). *Marketing i menadžment u kulturi i umjetnosti*. Zagreb: Masmedia.
16. *Pravilnik o tjednim radnim obavezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi* (2014.). Narodne novine.nn.hr. Preuzeto 31.1.201., sa http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_34_613.html
17. Puževski, V. (1968). *Pristup organizaciji produženog boravka u osnovnoj školi*. Zagreb: Zajednica osnovnih škola SR Hrvatske.
18. Saetre, T. i Willars, G. (2004). *IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
19. Skupina autora. (2010). *Mreža osnovnih škola : škole s produženim boravkom*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
20. Skupina autora. (2010). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Preuzeto 9.12.2016., sa http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
21. *Standard za školske knjižnice* (2000). Narodne novine.nn.hr. Preuzeto 7.11.2016., sa: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/272719.html>
22. Tucman, S. (2011). *Produženi boravak : potreba suvremene škole : priručnik za učitelje i učiteljice razredne nastave u produženom boravku*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Urek, S. i Petljak Jakunić, B. (2010). *Rad u produženom boravku*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. Preuzeto 5.11.2016., sa http://www.azoo.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=1543:rad-u-produzenom-boravku
24. Vučak, S. (1995). *Cjelodnevni boravak učenika u osnovnoj školi*. Napredak, br.1, 51-56.
25. Vukasović, A. (1972). *Cjelodnevna škola : mogućnosti njenoga odgojnog i obrazovnog djelovanja : nacrt istraživačkog projekta*. Zagreb: Osnovna eksperimentalna škola Jordanovac.

26. Willer, M. (2004). *Smjernice za knjižnične usluge za djecu* : knjižnične usluge za djecu - važnije no ikada za djecu i njihove obitelji diljem svijeta. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
27. *Zakon o knjižnicama (1997)*. Narodne novine.nn.hr. Preuzeto 10.11.2016., sa <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html>
28. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (2008)*. Narodne novine.nn.hr. Preuzeto 3.10.2016., sa <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=11934>
29. Zovko, M. (2007). „Školsko knjižničarstvo i cjeloživotno učenje“, u B. Šušnjić, Đ. Franko, T. de Canziani Jakšić (Ur.), *Zbornik radova XVIII. Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske. Školsko knjižničarstvo i cjeloživotno učenje*. Rijeka: Agencija za odgoj i obrazovanje : Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci.

Prilog (transkript intervjua)

1. Što za Vas znači produženi boravak?

Za mene produženi boravak znači boravak djece u školi nakon što završe s nastavom.

2. Jeste li se susreli s produženim boravkom u svom privatnom životu? Ako jeste, možete li pružiti primjer (osobno, vlastita djeca)?

Nisam se susrela s produženim boravkom u svom privatnom životu

3. Zna li organizira li Vaša škola produženi boravak?

Škola organizira produženi boravak.

3a. Ako da, koji broj učenika je uključen u njega?

U produženi boravak je uključeno od 50 do 60 učenika. Broj svake godine ovisi o interesu roditelja.

3b. Koja je dob učenika koji su obuhvaćeni produženim boravkom (koji razredi)?

Od prvog do četvrtog razreda, znači niži razredi.

3c. Ako da, jesu li učenici tijekom boravka raspoređeni prema razrednim odjelima?

Učenici nisu raspoređeni prema razrednim odjelima, nego se raspoređuju nasumice u dvije grupe.

4. Možete li objasniti kako je organiziran produženi boravak u Vašoj školi?

Produženi boravak je osmišljen da traje od 11 do 16 sati. Nakon redovne nastave, obično oko pola 12 [11:30] učenici odlaze u učionicu, u pola 1 [12:30] imaju ručak u školskoj kuhinji. Nakon ručka nastavljaju dalje s radom. Učenici imaju svoje učionice za produženi boravak. Svaka grupa ima svoju učiteljicu koja je vezana uz njih. Grad sufinancira dio troškova to jest plaće, dok roditelji plaćaju dio i prehranu.

5. Što za Vas predstavlja „školska knjižnica“?

Školska knjižnica za mene predstavlja centralno mjesto škole. Dostupno svima, bilo učiteljima, bilo učenicima. To je i mjesto gdje se mogu odmoriti i doći po informacije koje im trebaju.

6. Koja je za Vas najvažnija uloga školske knjižnice u životu škole? Molim objasnite.

Najvažnija uloga po mom mišljenju je odgojno-obrazovna. Iako bi se one mogle odvojiti, smatram da su veoma povezane jer se u knjižnici u svakom trenutku i uči i odgaja. Primjer koji mogu izdvojiti je razvijanje navike čitanja te posuđivanje i vraćanje knjiga. Učenici, osim što čitanju, povećavaju svoj vokabular i počinju shvaćati svijet u kojem žive, uče i o čuvanju knjiga. Tako ih knjižničari uče čuvanju tuđih stvari i vraćanju u istom stanju u kojem su ih i posudili.

7. Prema Vašem mišljenju, koji su oblici knjižničarskog programa najvažniji (primjer: radionice vezane uz poticanja čitanja, radionice vezane uz informacijsku pismenost, radionice interdisciplinarnog sadržaja, posjet društvenim i kulturnim ustanovama, organiziranje kvizova...). Možete li mi dati primjer nekog programa održanog u Vašoj knjižnici?

Svi su jednako važni. Redovito provodim knjižnično-informacijske programe. U njima su uključene radionice informacijske pismenosti. Radim i kvizove, organiziram susrete s piscima, razna odgojna i obrazovna predavanja, lutkarske i dramske predstave uz pomoć voditelja izvannastavnih aktivnosti. Osim toga, provodim i sve programe poticanja čitanja (Čitanjem do zvijezda, Čitanje naglas, Nacionalni kviz za poticanje čitanja), satove razrednog odjela i vodim izvannastavnu grupu Knjižničari. Posljednje što smo radili je program povezan s Valentinovom.

8. Prema Vašem mišljenju, jesu li školska knjižnica i produženi boravak povezani? Možete li objasniti svoj odgovor.

Školska knjižnica i produženi boravak su povezani. U dogovoru s učiteljicama učenici mogu dolaziti u školsku knjižnicu po informacije, pohatati razne sadržaje koje se organiziraju za njih.

9. Osnovne aktivnosti u produženom boravku se mogu razdvojiti na tri dijela: učenje, slobodno vrijeme i prehrana učenika. Dolaze li učenici u školsku knjižnicu u slobodno vrijeme kada su u produženom boravku?

Dolaze. Prijašnjih godina su bili smješteni u prostoriji knjižnice i bili pod nadzorom učiteljica pa su i svoje slobodno vrijeme provodili ovdje. Od ove školske godine se nalaze u svojim učionicama, ali veliki problem je što svoje slobodno vrijeme imaju od 14 do 16 sati kad knjižnica više ne radi.

9a. Ako da, koliko često dolaze? Što rade?

Dolaze kada žele. Najviše pronalaze potrebne informacije, iz enciklopedija ili s interneta i igraju igrice na računalu.

10. S druge strane, organizirate li Vi neki oblik knjižničarskih programa za učenike u produženom boravku?

Organiziram.

11. Koje oblike knjižničarskog programa organizirate za učenike u produženom boravku?

Obično surađujem s voditeljima izvannastavnih aktivnosti koji izvodne prigodne programe za učenike produženog boravka. Organiziram i turnire u igranju društvenih igara. Prošlih

godina sam s izvannastavnom aktivnosti Knjižničari koju vodim organizirala čitanje priča za njih.

12. Koliko često organizirate neki oblik knjižničkih programa za učenike u produženom boravku?

Jednom u dva mjeseca ili po potrebi.

13. Koje su knjižničke programe učenici najbolje prihvatili? Možete li mi izdvojiti neki primjer.

Najbolje su prihvatili turnire u igranju društvenih igara. Njih zovemo Igroteka. Osim nje, prihvatili su i Pričaonicu.

14. Uz knjige, koje još popratne materijale imate u svojoj školskoj knjižnici za organiziranje tih knjižničkih programa (npr. časopise, društvene igre, filmove, videoigre,...)?

Knjižnica je opremljena s društvenim igrama, videoigramama, časopisima i filmovima. CD-ROM-ove s igrama nemam jer učenici imaju pristup internetu na računalima i tako mogu igrati igrice.

14a. Kako ste ih upotrijebili za organizaciju programa?

Knjige sam upotrijebila zajedno s učenicima koji pohađaju izvannastavnu aktivnost Hrvatski jezik. Oni su čitali priče učenicima produženog boravka. Još sam upotrebljavala filmove za pojedine projekcije filmova.

15. Kakav uredski namještaj i tehničku opremu imate u prostoriji školske knjižnice za organiziranje knjižničkih programa?

U knjižnici ima 30 mjesta za nastavu. Svaki uredski namještaj je po standardu, a u knjižnici su stolovi, stolice, police za knjige, kose police za časopise i ostakljene police za referentnu zbirku. Od tehničke imamo Smart TV, video i DVD-player, CD-player, pet računala s pristupom internetu i printer. On se upotrebljava samo za potrebe nastave.

15a. Kako ste njih upotrijebili za organizaciju programa?

Namještaj se lako može premjestiti za aktivnosti.

16. Vezano uz suradnju s voditeljem produženog boravka, kakva su Vaša iskustva u radu? Možete li mi dati neki primjer. Biste li nešto promijenili?

Smatram da imam dobru suradnju s voditeljicama produženog boravka. Lijepo surađujemo i zajedno organiziramo razne aktivnosti. Ne bih ništa mijenjala, osim što bi njima možda bilo bolje da imaju knjižnicu na raspolaganju u popodnevnim satima.

17. Vezano uz suradnju s ostalim zaposlenicima škole, kakva su Vaša iskustva u radu? Možete li mi dati neki primjer. Biste li nešto promijenili?

I s ostalim zaposlenicima suradnja je dobra. Dogovaramo se za aktivnosti i projekte, od svih vrsta knjižničarskih programa do građanskog i zdravstvenog odgoja. Pokušavam osmisliti programe koji koreliraju s ostalim nastavnim predmetima to jest s jednim ili više nastavnika. Više surađujem s učiteljima razredne nastave i hrvatskog jezika.

18. Prema Vašem mišljenju, koliko je suradnja važna za Vaš posao?

Ništa se ne može napraviti ako ne postoji dobra suradnja između knjižničara i svih ostalih. Sa svima se treba surađivati. Mogu izdvojiti suradnju s Dječjim odjelom Narodne knjižnice. Ponekad tamo vodimo učenike na književne susrete ili knjižničari dolaze kod nas. Suradujemo i s ostalim kulturnim ustanovama na području grada, poput kina i kazališta.

19. Za kraj, imate li u programu i iduće školske godine ovakav oblik produženog boravka?

Planiram nastaviti suradnju i dogovaranje aktivnosti s voditeljicama, makar nemam konkretan program rada. Veliki je problem što se ne može pretpostaviti interes za produženi boravak slijedeće godine.

19a. Biste li nešto promijenili (drukčiji programi, veći broj učenika)?

Željela bih da više učenika pohađa produženi boravak, ali i više novčanih sredstava i knjižne građe i po mogućnosti zapošljavanje još jedne osobe.